

Leesbevorderingsnetwerken

FEITENRELAAS | KUNST VAN LEZEN

Juni 2017

INHOUD

1. Inleiding	3
2. Opbouw programma Kunst van Lezen	3
3. Doelstellingen en resultaten Tel mee met Taal	6
3.1 BoekStart voor baby's	7
3.2 BoekStart in de kinderopvang	11
3.3 De Bibliotheek op school primair onderwijs	14
3.4 De Bibliotheek op school voortgezet onderwijs	22
3.5 Netwerken leesbevordering	25
3.6 Overige indicatoren	27
4. Actielijn 4A	30
4.1 Inleiding	30
4.2 Organisatie 4A	31
4.3 Onderzoek	31
4.4 Werkwijze nader toegelicht	32
4.5 Concrete projecten 2016/2017	32

COLOFON

Opdrachtgever

Kunst van Lezen

Tekst

Adriaan Langendonk, programmacoördinator Kunst van Lezen
Gerlien van Dalen, directeur Stichting Lezen

Vormgeving

Ingrid de Jong, Cubiss

Juni 2017

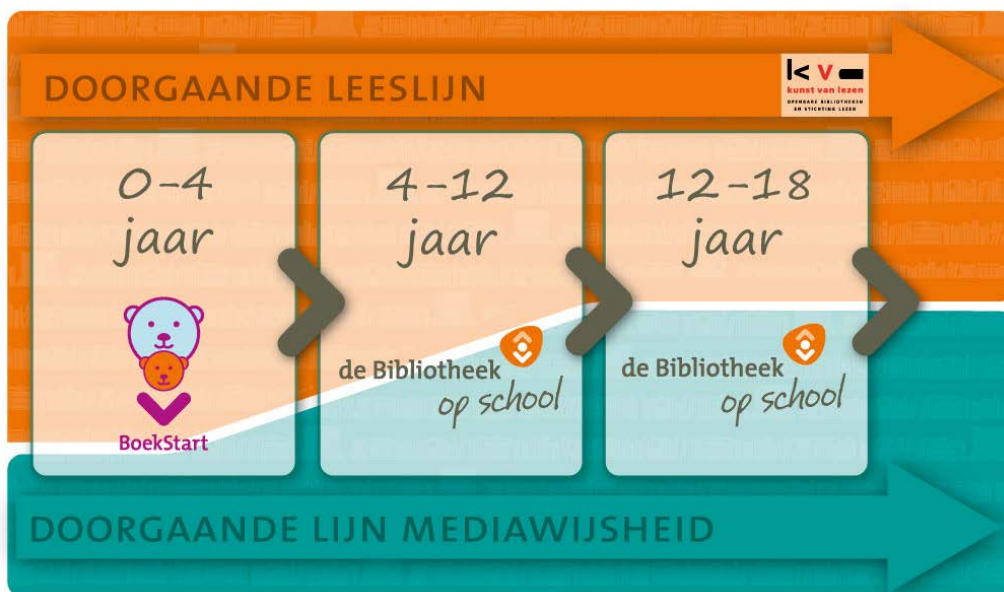
1. INLEIDING

Tel mee met Taal is gestart in januari 2016 en loopt door tot en met december 2018. In die periode wordt het programma twee keer geëvalueerd, in de zomer van 2017 en in de zomer van 2018. Penvoerder Stichting Lezen en mede-uitvoerder de Koninklijke Bibliotheek (de KB) zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de twee actielijnen rond preventie: Actielijnen 3 en 4A. In Actielijn 3 is vastgelegd wat het reguliere programma Kunst van Lezen zal moeten bereiken, terwijl in 4A afspraken zijn gemaakt over hoe laagtaalvaardige gezinnen via experimenten beter in aanraking kunnen komen met leesbevorderingsactiviteiten waardoor hun leesmotivatie en –vaardigheid toenemen¹. De evaluaties worden uitgevoerd door Ecorys (o.a. Actielijn 3) en het Verwey-Jonker Instituut (o.a. Actielijn 4A).

Kunst van Lezen bestaat sinds 2008. Na een eerste periode van vier jaar is het programma twee keer verlengd, eerst van 2012 tot en met 2015, vanaf 2016² tot en met 2018 als onderdeel van het Actieprogramma Tel mee met Taal. De eerste periode Kunst van Lezen (2008-2011) kenmerkte zich door opbouw en invulling van de vier programmalijnen die het ministerie had aangegeven: BoekStart, de Bibliotheek op de basisschool, de cultureel-historische canon en netwerken. De tweede periode (2012-2015) wordt gekenmerkt door implementatie en verankering van de programmalijnen BoekStart, de Bibliotheek op school en (strategische) leesbevorderingsnetwerken. Binnen de programmalijnen BoekStart en de Bibliotheek op school ligt de focus op een bouwstenenaanpak die gebaseerd is op aantoonbare succesfactoren van leesbevordering. Voor het feitenrelaas en het evaluatierapport over de tweede periode kunt u de website van Kunst van Lezen raadplegen. In de eerste periode is het programma drie keer geëvalueerd door Sardes. Deze rapporten zijn eveneens op de site terug te vinden.

In dit feitenrelaas wordt allereerst ingegaan op de opbouw van het programma³. Vervolgens worden de resultaten in Actielijn 3 en Actielijn 4A toegelicht aan de hand van de vastgelegde indicatoren. In de bijlage wordt een toelichting gegeven op onderzoek⁴ en monitoring⁵ van het programma Kunst van Lezen.

2. OPBOUW PROGRAMMA KUNST VAN LEZEN

1 - Zie aanvraag Kunst van Lezen 2016-2018, bijlage 1

2 - Zie jaarverslag 2016 Kunst van Lezen, bijlage 2

3 - Memo organisatie van Kunst van Lezen, bijlage 3

4 - Toelichting onderzoek Kunst van Lezen ikv Tel mee met Taal, bijlage 4

5 - Overzicht indicatoren Kunst van Lezen evaluatie 2017 en 2018, bijlage 5

In aanvulling op de doorgaande leerlijn in het onderwijs heeft Stichting Lezen in 2005 de doorgaande leeslijn⁶ 0-18 jaar ontwikkeld, waarin zij haar visie op leesbevordering en literatuureducatie heeft geformuleerd. In opdracht van het ministerie van OCW voert Stichting Lezen, samen met de Koninklijke Bibliotheek (de KB), het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen (www.kunstvanlezen.nl) uit. Vanaf 2016 dus onder de preventieve noemer van Tel mee met Taal dat ook door twee andere ministeries gevoerd wordt: SZW en VWS. Kunst van Lezen wordt binnen deze context door de directie Media en Creatieve Industrie van OCW gefinancierd.

Centraal uitgangspunt is verankering van de programmalijnen van Kunst van Lezen in het beleid van Bibliotheken en de met hen samenwerkende instellingen: gemeenten, consultatiebureaus, kinderopvanginstellingen, onderwijsinstellingen basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Er is gekozen voor een 'evidence based' aanpak met een sterk accent op het smeden van strategische coalities op gemeentelijk, provinciaal en landelijk niveau.

De programmaonderdelen BoekStart voor baby's, BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek op school voor primair en voortgezet onderwijs versterken succesvol de educatieve Bibliotheekfunctie die vanaf 2015 in de Bibliotheekwet (Wsob) is vastgelegd. Kunst van Lezen zorgt ervoor dat, uitgaande van de doorgaande leeslijn, zoveel mogelijk kinderen en jongeren van 0-20 jaar in aanraking komen met boeken en leesbevorderingsactiviteiten waardoor ze lezenderwijs een grotere woordenschat verwerven, meer leesplezier ervaren en zich makkelijker kunnen ontwikkelen tijdens hun schoolloopbaan. Bij BoekStart doet de Bibliotheek dit samen met het consultatiebureau, de kraamzorg, de kinderopvang en de boekhandel. Bij de Bibliotheek op school werkt de Bibliotheek samen met scholen. Bij beide programma's is een goede verbinding met de lokale overheid essentieel. Zo kan een gemeente nagaan of VVE-beleid en -middelen ingezet kunnen worden om BoekStart voor baby's en BoekStart in de kinderopvang te versterken. Binnen BoekStart en de Bibliotheek op school zorgen Bibliotheken voor de aanwezigheid van boeken en deskundige bibliotheekmedewerkers op school en in kinderopvanginstellingen. Dit zijn namelijk plekken waar kinderen een groot deel van de dag aanwezig zijn. Dit is een nieuwe en structurele vorm van leesbevordering en Bibliotheekwerk. De investeringen worden, behalve door landelijke en provinciale partijen als Stichting Lezen, de KB, SPN en de Provinciale Ondersteuningsinstellingen (POI's), met name opgebracht door de basisbibliotheek, kinderopvang, onderwijs en gemeente gezamenlijk.

VERBINDEN

Kunst van Lezen legt verbindingen tussen maatschappelijke organisaties om te bereiken dat leesbevordering maatschappelijk en politiek wordt gezien als een belangrijk onderdeel van taaleducatie gericht op kinderen, waar ze tijdens hun school- en maatschappelijke carrière van profiteren.

STRUCTUREEL

Bij BoekStart en de Bibliotheek op school ligt de nadruk op een door de Bibliotheek geïnitieerde en ondersteunde aanpak gericht op structurele dagelijkse aandacht voor voorlezen, vrij lezen en praten over boeken. De lees- en taalontwikkeling wordt door BoekStart gestimuleerd en het taal- en leesniveau van kinderen wordt door de Bibliotheek op school aantoonbaar verhoogd.

6 - Een doorgaande leeslijn betekent dat kinderen en jongeren van 0-20 jaar structureel te maken krijgen met leesbevordering en literatuureducatie. Leesbevordering is alleen effectief bij een structurele aanpak. Dit betekent dat leesbevorderingsactiviteiten aansluiten of ingebed zijn in het dagprogramma (0-4 jaar) of het onderwijscurriculum. Zie <http://www.lezen.nl/publicaties/de-doorgaande-leeslijn>

LEES

Kunst van Lezen baseert zich op vier pijlers die samen het woord LEES vormen:

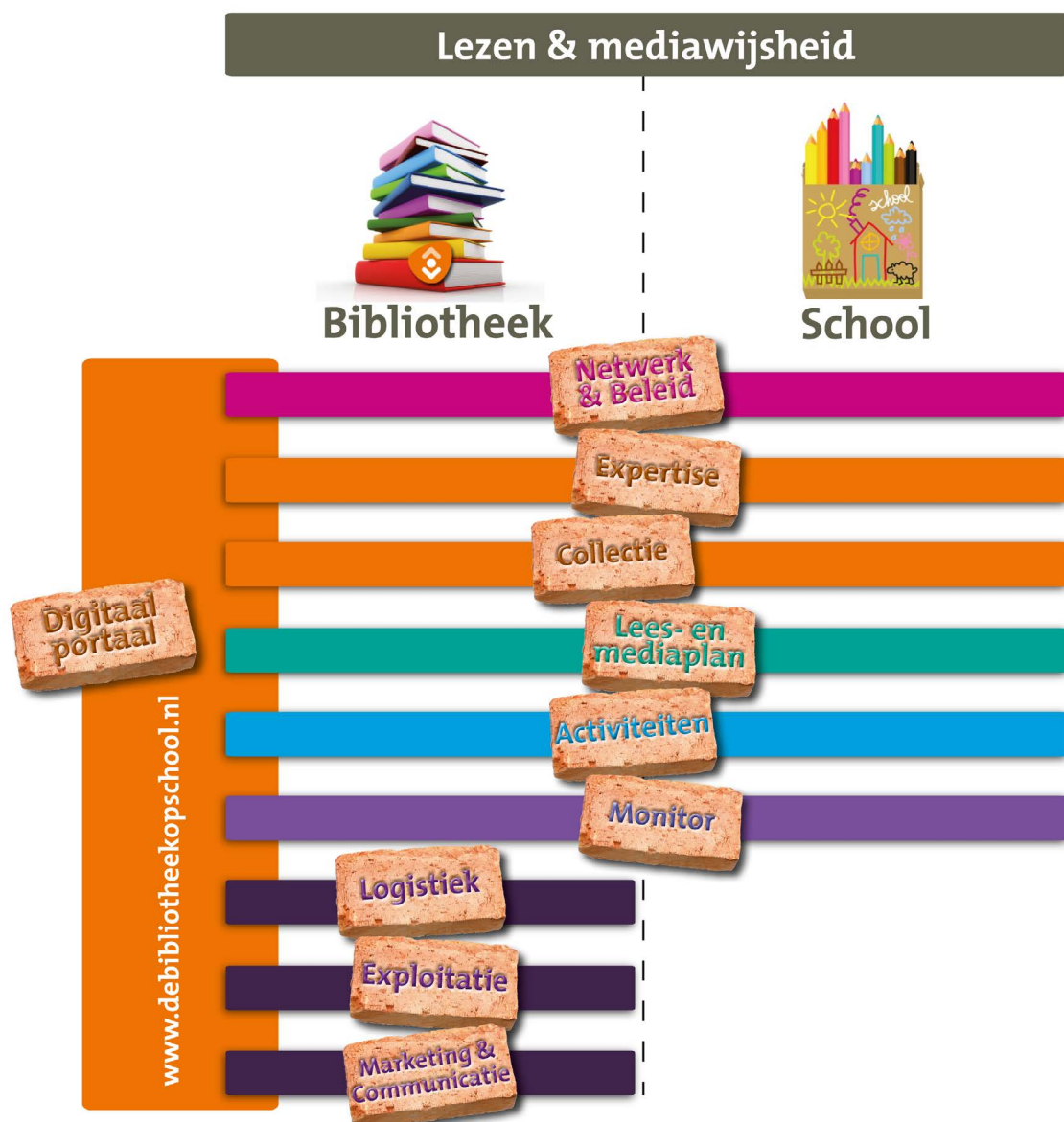
Leesomgeving (ook aandacht voor een goede collectie die past bij de te bereiken populatie)

Expertise (investeren in deskundigheidsbevordering van zowel bibliotheekmedewerkers als personeel in de kinderopvang en het onderwijs)

Evidentie (brochures, wetenschappelijk onderzoek, monitoring)

Samenwerking (strategische samenwerking is de kern om te bewerkstelligen dat programma's als BoekStart en de Bibliotheek op school niet vrijblijvend maar duurzaam worden uitgevoerd)

Kunst van Lezen heeft deze pijlers verbonden aan samenhangende bouwstenen die binnen de lokale uitvoering idealiter allemaal aan bod komen om tot zo goed mogelijke resultaten te komen.

3. DOELSTELLINGEN EN RESULTATEN TEL MEE MET TAAL

Met het ministerie zijn afspraken gemaakt waar Kunst van Lezen qua bereik aan het eind van 2018 zou moeten staan. Allereerst betreft dit het bereiken van de vastgestelde hoofddoelstelling.

Hoofddoelstelling preventie Tel mee met Taal:

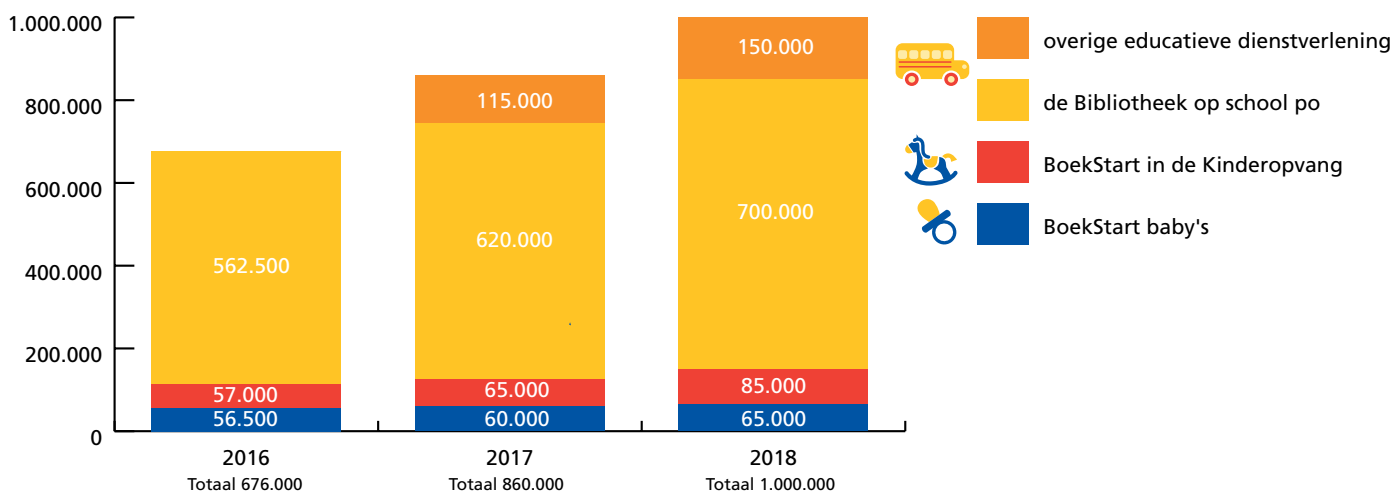

Tel mee met Taal eind 2018

1.000.000 kinderen tussen 0 en 12 jaar worden bereikt met leesbevorderingsactiviteiten.

De geformuleerde hoofddoelstelling dient eind 2018 gehaald te worden. De stand van zaken eind 2016 en de verwachtingen voor eind 2017 en 2018 ziet er als volgt uit::

Basisbibliotheken nader bekeken

Er zijn volgens een recente opgave van de Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB) medio 2017 153 basisbibliotheken. Van deze 153 basisbibliotheken zijn er 151⁷ relevant voor deelname aan de programma's van Kunst van Lezen.

Toelichting inventarisatie

Na een betrouwbare inventarisatie via het Bibliotheekonderzoeksplatform (BOP) van de Koninklijke Bibliotheek in het najaar van 2016, bleek het aantal deelnemende scholen lager te liggen dan in eerdere vastgestelde minder betrouwbare inventarisaties bij POI's en basisbibliotheken in eerdere jaren. In november 2016 is dit in de voortgangsrapportage aan het ministerie van OCW duidelijk gemaakt. Besloten is het via de BOP vastgestelde aantal (eind 2016) als uitgangspunt voor toekomstige tellingen te hanteren. Dat betekent evenwel dat we ten opzichte van de te bereiken hoofddoelstelling met 673.000 bereikte kinderen eind 2016 minder ver zijn dan we veronderstelden voorafgaand aan de najaarsmeting van de BOP. Desondanks ligt het in de verwachting dat de 1 miljoen kinderen eind 2018 gehaald kunnen worden. Dat kan alleen als we leerlingen gaan meetellen die binnen het primair onderwijs met andere

7 - De Gids! heeft aangegeven dat er per 1 juli 2017 nog 153 basisbibliotheken zijn omdat De Meijerij dan opgeheven wordt. Van die 153 zijn er vier basisbibliotheken in Groningen die voor dBos gelden als twee basisbibliotheken: Forum Groningen en Biblionet Groningen. Er zijn dan 151 voor Kunst van Lezen relevante basisbibliotheken per 1 juli 2017.

leesbevorderingsactiviteiten worden bereikt, bijvoorbeeld met educatieve programma's vanuit bibliotheken in de grote Nederlandse steden die nu niet of vrijwel niet meedoen met BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek op school. We schatten in dat er via deze activiteiten dit jaar 115.000 leerlingen en volgend jaar 150.000 leerlingen bereikt kunnen worden in de niet deelnemende gemeenten. Zie ook 3.2

Op basis van de hoofddoelstelling is een aantal afgeleide bereikdoelstellingen geformuleerd voor zowel Actielijn 3 als 4A. Hieronder worden ze puntsgewijs beschreven. In de bijlage zijn ze schematisch weergegeven. In het actieplan zijn per programmalijn doelstellingen verwoord die eind 2018 bereikt zouden moeten worden. Hieronder wordt verantwoord in hoeverre deze doelstellingen verwezenlijkt worden.

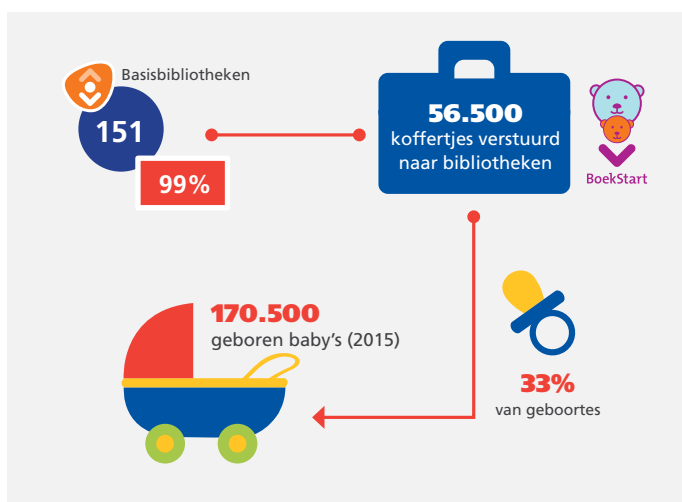
Op de volgende pagina's zijn per programmalijn grafieken en tabellen opgenomen om aan te geven hoe de programmalijnen zich kwantitatief hebben ontwikkeld volgens de vastgestelde indicatoren. Voor meer achtergrondinformatie⁸ wordt verwezen naar websitepagina's van Kunst van Lezen met alle relevante documenten per programmalijn.

3.1 BoekStart voor baby's, doelstelling 3a:

Eind 2018 is in alle basisbibliotheken het programma BoekStart ingevoerd; eind 2018 wordt 100% van de ouders met pasgeboren baby's geïnformeerd en wordt 55% van de Nederlandse baby's via hun ouders actief bereikt.

BOEKSTART

Samen een boekje lezen – plaatjes aanwijzen en verhaaltjes vertellen – versterkt de band met je baby. En kinderen die als baby al zijn voorgelezen, zijn later beter in taal. Je kan dus niet vroeg genoeg beginnen met voorlezen. Vanuit deze gedachte is BoekStart ontstaan: een programma dat kinderen van 0 tot 4 jaar en hun ouders van boeken laat genieten. Om lezen met baby's te stimuleren heeft BoekStart een koffertje ontwikkeld waarin twee boekjes plus informatiemateriaal over voorlezen aan baby's inzitten. Als de baby ongeveer 3 maanden is, krijgen ouders van de gemeente of via het consultatiebureau een brief met een waardebon om het BoekStartkoffertje in de plaatselijke Bibliotheek op te halen. De baby wordt dan ingeschreven als lid, de ouders worden rondgeleid in de BoekStarthoek. Bibliotheken worden gestimuleerd regelmatig BoekStartbijeenkomsten te organiseren om ouders met baby's te verbinden aan de Bibliotheek.

Bereik doelstelling 3a

In juni 2017 doet 99,3% van alle basisbibliotheken mee aan BoekStart voor baby's. Alleen Bibliotheek Nieuwegein doet niet mee (indicator 3.1)⁹. Ook doen vrijwel alle ruim 780 bemande vestigingen mee die tenminste 15 uur per week open zijn. In 2016 zijn circa 56.500 koffertjes verzonden naar Bibliotheken (indicator 3.2b¹⁰). Dat is 33,4% van de 170.500¹¹ in Nederland geboren baby's in 2015. De andere ruim 20% die eind 2018 via BoekStart actief bereikt dient te worden, zal binnen de kinderopvang (kinderdagverblijven vwb baby's) bereikt gaan worden.

Cijfers over het aantal verstuurd brieven vanuit gemeenten dan wel het aantal uitgedeelde waardebonnen binnen consultatiebureaus zijn niet te achterhalen. De reden daarvoor is dat dit soort gegevens bij gemeenten en consultatiebureaus niet worden bijgehouden.

Mijlpaalkaarten, groeiboekje, groeiapp en social media rond BoekStart

Om alle ouders in Nederland toch te informeren over het belang van een vroege start met voorlezen is samenwerking gezocht met consultatiebureaus. In 2017 worden vrijwel alle ouders met pasgeboren baby's geïnformeerd via redactionele aandacht en twee ingestoken BoekStart mijlpaalkaarten¹² in het door consultatiebureaus uitgedeelde groeiboekjes (indicator 3.2a¹³). Ook krijgt BoekStart aandacht in de Groeiapp, ouders ontvangen op vaste momenten berichtjes over voorlezen en het ophalen van het koffertje.

Online communicatie BoekStart

De inzet van online communicatiemiddelen voor BoekStart is gericht op twee soorten doelgroepen: enerzijds ouders en verzorgers (met een baby, dreumes of peuter), anderzijds professionals (in de bibliotheek, jeugdgezondheidszorg en kinderopvang). In 2016 zijn vier digitale ouderbrochures verschenen onder de titel BoekStart voor jou!. De BoekStart Nieuwsbrief is zes keer verschenen; er zijn ruim 3.000 abonnees.

Online eerste helft 2017

- Twitter: 4.007 volgers
- Facebook: 10.490 likes
- Instagram: 2.546
- Website BoekStart.nl: 48.458 sessies / 36.200 gebruikers
- Website BoekStartpro (aantal bezoekers onbekend)
- Bieb2bieb BoekStart: 108 deelnemers

Zicht op bereik laagtaalvaardige ouders via BoekStart

Betref Indicator 3.7 - *In hoeverre zijn bij BoekStart en de Bibliotheek op school laagtaalvaardige doelgroepen bereikt?* en 3.8 - *In hoeverre zijn met BoekStart de doelgroepen met een lage SES bereikt?*

Na diverse gesprekken met beleidsmakers en onderzoekers bleek het niet mogelijk om in de huidige opzet het specifieke bereik van BoekStart en de Bibliotheek op school van laagtaalvaardige doelgroepen te meten. Om iets te kunnen zeggen over het bereik van kinderen die vanuit hun achtergrond een groter risico hebben om later in hun leven laaggeletterd te worden, is ervoor

9 - Administratie Stichting Lezen

10 - Opgave logistieke partner Buro Extern. Dit jaar zijn 32.000 koffertjes (telling eind juni 2017) naar bibliotheken verstuurd.

11 - [http://statline.cbs.nl/statweb/publication/?vw=t&dm=slnl&pa=37422ned&d1=0,4-5,7,9,11,13,17,26,35,40-41&d2=0,10,20,30,40,\(1-4\)-l&hd=090218-0953&hdr=g1&stb=t](http://statline.cbs.nl/statweb/publication/?vw=t&dm=slnl&pa=37422ned&d1=0,4-5,7,9,11,13,17,26,35,40-41&d2=0,10,20,30,40,(1-4)-l&hd=090218-0953&hdr=g1&stb=t)

12 - <http://boekstartpro.nl/nieuws/item/7000/1533/Nieuwe%20mijlpaalkaarten>

13 - Oplage groeiboekje is 165.000 exemplaren in 2017, aan circa 97% van de ouders van Nederlandse baby's wordt dit boekje uitgereikt.

gekozen om voor BoekStart voor baby's een screening uit te voeren naar de bekendheid en het bereik van het BoekStartkoffertje bij de verschillende sociale klassen. Voor de Bibliotheek op school is gekeken naar het aantal gewichtenleerlingen. Zie pagina 18-21 voor de uitwerking daarvan.

BoekStart voor baby's – bekendheid en bereik van het BoekStartkoffertje

Kantar Public heeft in opdracht van Kunst van Lezen een screening¹⁴ uitgevoerd naar de bekendheid en het bereik van het BoekStartkoffertje onder ouders met kinderen tussen de nul en drie jaar. In totaal hebben 2.025 ouders deze screeningsvragen ingevuld. Een eerste analyse van de resultaten laat het volgende beeld zien:¹⁵

Sociale klasse	Bekendheid	Opgehaald (alle ouders)	Opgehaald (ouders die het koffertje kennen)
Hoog	62%	47%	75%
Midden	62%	46%	74%
Laag	56%	38%	69%
Totaal	61%	45%	73%

Het BoekStartkoffertje is bij 61% van de Nederlandse ouders bekend en wordt door 45% van de ouders opgehaald. Zoals uit bovenstaande tabel af te lezen is, verschilt de bekendheid en het bereik van het BoekStartkoffertje onder ouders uit verschillende sociale klassen: ouders die tot de laagste sociale klasse behoren zijn het minst vaak bekend met het BoekStartkoffertje (in 56% van de gevallen) en halen het koffertje mede daardoor ook minder vaak op dan de andere ouders (in 38% van de gevallen). Wanneer deze ouders het BoekStartkoffertje echter kennen, is hun bereidheid om het koffertje op te halen aanzienlijk; meer dan tweederde van de ouders uit de laagste sociale klasse haalt het koffertje op als ze hier bekend mee zijn.

14 - Zie rapport Het BoekStartkoffertje 2017, bijlage 6

15 - De gerapporteerde percentages betreffen gewogen gemiddeldes. Online onderzoekpanels vormen meestal geen perfecte afspiegeling van de Nederlandse populatie. Om de gegevens uit de steekproef zo representatief mogelijk te maken, is bij de analyse van de screening gewogen voor geslacht, leeftijd, aantal kinderen, regio en sociale klasse.

BoekStart voor baby's – waardering en effectiviteit

Een deel van de respondenten uit de screening is benaderd om deel te nemen aan een vervolgonderzoek. Aan dit vervolgonderzoek deden 819 ouders mee. Ouders werd gevraagd naar hun waardering van en ervaringen met het BoekStartkoffertje. Ook werd gekeken hoe het al dan niet ophalen van het BoekStartkoffertje samenhangt met de leesopvoeding van de ouders. Uit de resultaten van het vervolgonderzoek blijkt het volgende:

De materialen uit het BoekStartkoffertje worden door de meeste ouders positief gewaardeerd en frequent ingezet. Van alle ouders die het koffertje heeft opgehaald, is 98% hier (zeer of volkomen) tevreden over. 78% van deze ouders heeft hun kind uit de boekjes uit het koffertje voorgelezen, 56% heeft de boekjes (ook) aan hun kind gegeven en 53% heeft de boekjes ergens neergelegd waar hun kind ze zelf kan pakken. De boekjes uit het koffertje zijn door zo'n 6 op de 10 ouders redelijk tot heel vaak gebruikt. De tevredenheid met en het gebruik van het BoekStartkoffertje is voor ouders uit de verschillende sociale klassen gelijk. De voornaamste reden die ouders geven voor het niet ophalen van het koffertje is dat zij er niet bekend mee waren, hier geen tijd voor hadden of al genoeg babyboekjes bezaten. Na het zien van een foto van het BoekStartkoffertje en de inhoud hiervan geeft meer dan tweederde van de ouders aan het koffertje – als ze weer voor de keuze zouden staan – wel op te halen. Ook op dit vlak werden er geen significante verschillen gevonden tussen ouders uit verschillende sociale klassen.

Het al dan niet ophalen van het BoekStartkoffertje hangt samen met bepaalde aspecten van de leesopvoeding van ouders. Ouders die het BoekStartkoffertje kennen, bezitten meer babyboekjes dan ouders die het BoekStartkoffertje niet kennen. Daarnaast beginnen de ouders die het koffertje hebben opgehaald eerder dan de overige ouders met voorlezen, zijn hun kinderen drie keer zo vaak al op jonge leeftijd lid van de bibliotheek, en bezoeken zij zelf de bibliotheek vaker. Hierbij moet echter wel worden aangetekend dat de richting van het verband niet bekend is; het is mogelijk dat ouders die vroeg beginnen met voorlezen en de bibliotheek vaak bezoeken (ook) eerder geneigd zijn om het BoekStartkoffertje op te halen. Ouders geven echter ook zelf aan dat hun kijk op voorlezen door het BoekStartkoffertje is veranderd. Zo is 22% van de ouders naar eigen zeggen eerder begonnen met voorlezen onder invloed van BoekStart, en heeft 14% van de ouders nieuwe kennis over voorlezen aan baby's opgedaan. Bijna 1 op de 10 is positiever tegen voorlezen aan gaan kijken, is het leuker gaan vinden en vaker gaan doen.

Het BoekStartkoffertje heeft vooral bij ouders uit de laagste sociale klasse verandering teweeg gebracht: 63% van deze ouders geeft aan dat (minimaal één aspect van) hun voorleesgedrag en/of -attitude ten gevolge van BoekStart is veranderd, ten opzichte van 49% van de ouders uit de middelste sociale klasse en 41% van de ouders uit de hoogste sociale klasse.

Conclusie

BoekStart wordt positief gewaardeerd door en heeft een positieve uitwerking op alle ouders, ongeacht hun sociale achtergrond. Hoewel BoekStart voor baby's een generiek programma is, blijkt uit de resultaten van dit onderzoek dat ook ouders uit een lage sociale klasse gevoelig zijn voor deze interventie. Wat betreft de bekendheid van het BoekStartkoffertje onder de doelgroep van lage-SES-ouders kan nog winst geboekt worden (ouders uit de laagste sociale klasse zijn minder vaak bekend met het koffertje dan ouders uit de hogere sociale klassen). Wanneer lage-SES-ouders het koffertje echter kennen, halen zij dit in de meeste gevallen ook op. Daarnaast worden juist deze ouders naar eigen zeggen beïnvloed in hun voorleesgedrag en/of -attitude door het ophalen van het koffertje.

Na de zomer van 2017 zal het huidige onderzoek worden aangevuld met een kwalitatieve verdieping. Vijf doelgroepouders zullen hierbij nader ondervraagd worden over het BoekStartkoffertje en hun specifieke ondersteuningsbehoeften.

3.2 BoekStart in de kinderopvang, doelstelling 3b

Eind 2018 voert 85% van de basisbibliotheken BoekStart in de kinderopvang uit, waaraan 45% van de kinderopvanginstellingen in hun werkgebied deelneemt.

BOEKSTART IN DE KINDEROPVANG

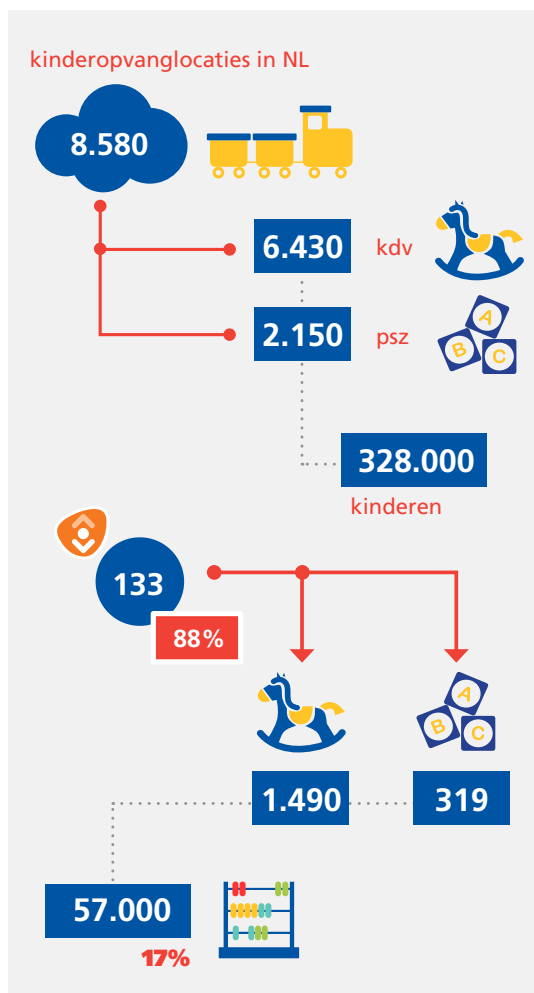
BoekStart in de kinderopvang is opgezet om pedagogisch medewerkers en kinderen in kinderdagverblijven en peuterspeelzalen te stimuleren meer voor te lezen en zelf boekjes te lezen. Binnen BoekStart in de kinderopvang zijn vijf elementen van belang:

- **In samenwerking met de Bibliotheek wordt gezorgd voor een aantrekkelijke leesplek in de kinderopvang en wordt een startcollectie geschikte boekjes opgebouwd;**
- **De deskundigheid van pedagogisch medewerkers wordt verhoogd;**
- **Ouders worden erbij betrokken, zodat er thuis ook meer voorgelezen wordt en zij bekend raken met de mogelijkheden van de Bibliotheek;**
- **Door het opnemen van een voorleesplan (via leesplan.nl) in het beleid krijgt voorlezen een vaste plek in de kinderopvang;**
- **Er wordt samengewerkt met partners in een leesbevorderingsnetwerk; behalve aan de Bibliotheek valt te denken aan jeugdgezondheidszorg en gemeente.**

Bereik doelstelling 3b

In april 2017 zijn de cijfers met betrekking geactualiseerd ten opzichte van de cijfers eind 2016. Het aantal basisbibliotheken (indicator 3.3) dat meedoet aan BoekStart in de kinderopvang is boven verwachting. De vooraf gestelde doelstelling is reeds bereikt met 133 van de 151 relevante basisbibliotheken voor Kunst van Lezen (88,1%). In 2017/2018 wordt nader onderzocht hoeveel procent van de kinderopvanginstellingen in het werkgebied van Bibliotheken die meedoen aan BoekStart in de kinderopvang bereikt wordt.

De bibliotheken faciliteerden tot medio april 2017 1.490 locaties kinderopvang, waarvan 319 peuterspeelzalen en 1.171 kinderdagverblijven (indicator 3.4¹⁶). Op het totaal van 8.580 kinderopvanglocaties is dat 17,4%. Van de 2.150 peuterspeelzalen is dat 14,8%. Van de 6.430 kinderdagverblijven wordt 18,2% bereikt. Via BoekStart in de kinderopvang bereiken we op deze locaties medio april 2017 rond de 57.000 kinderen. Dit betekent dat het totaal aantal bereikte

kinderen via BoekStart medio 2017 113.500 is. BoekStart kent al vanaf 2011 een stimuleringsregeling waarbij bibliotheken bij Kunst van Lezen een bedrag kunnen aanvragen om de leesomgeving en de expertise binnen de kinderopvanglocaties te verbeteren. Kunst van Lezen dringt er bij de betrokken bibliotheken op aan dat de gemeente in samenwerking met de kinderopvang het aantal door Kunst van Lezen ondersteunde kinderopvanginstellingen matcht zodat de groei sneller gaat. In bijvoorbeeld Alphen aan de Rijn, Hilversum en Zoetermeer heeft de gemeente zich sterk gemaakt om zoveel mogelijk kinderopvanglocaties te ondersteunen zodat BoekStart breed kon worden ingevoerd. Sinds 2016 kent Kunst van Lezen ook een stimuleringsbedrag om in een gemeente BoekStart breed in te voeren. Per locatie is het een beperkt bedrag dat wel voldoende is om de leesomgeving te verbeteren of de pedagogisch medewerkers een cursus aan te bieden. Voor het gebruik maken van de stimuleringsregelingen zijn handleidingen beschikbaar.

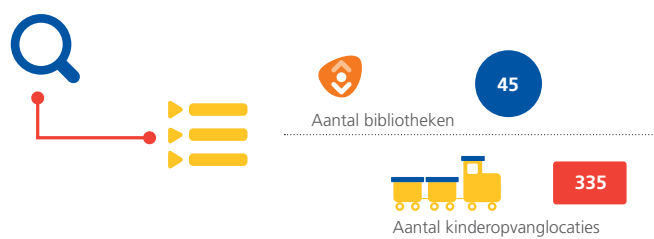
Monitor BoekStart in de kinderopvang¹⁷

De monitor heeft als voornaamste doel de voorleesomgeving en het gedrag van de pedagogisch medewerker rondom leesbevordering in beeld te brengen. Daarnaast levert de monitor informatie over beleid en organisatie in de kinderopvangorganisatie rondom BoekStart in de kinderopvang. De monitor voedt de dialoog tussen de kinderopvangorganisatie en de Bibliotheek met het oog op versterking van de samenwerking. De monitor zoomt in op de elementen die centraal staan bij BoekStart in de kinderopvang. Het gaat hierbij om:

- Hoe deskundig zijn de pedagogisch medewerkers en wordt hierin geïnvesteerd?
- In welke mate wordt, in samenwerking met de Bibliotheek gezorgd voor een aantrekkelijke leesplek in de kinderopvang?
- In welke mate wordt, in samenwerking met de Bibliotheek, een startcollectie geschikte boekjes opgebouwd?
- Heeft voorlezen een vaste plek in de kinderopvang door het opnemen van een voorleesplan in het beleid?
- Hoe ziet het leesbevorderingsnetwerk eruit? Wordt er samengewerkt met partners zoals de Bibliotheek in een leesbevorderingsnetwerk?

De monitor bestaat uit drie vragenlijsten: voor pedagogisch medewerkers, voor de voorleescoördinator en/of locatiemanager en voor de betrokken bibliotheekmedewerker (de BoekStartcoördinator, de educatief medewerker of de voorleesconsulent).

Aan de Monitor BoekStart in de kinderopvang voorjaar 2017 deden 45 bibliotheken, 335 kinderopvanglocaties, 302 locatiemanagers en 1.251 pedagogisch medewerkers mee.

Bibliotheekonderzoeksplatform (BOP) VVE van de KB

Het onderzoek 'Voorschoolse educatie door openbare bibliotheken' brengt in kaart hoe de dienstverlening van openbare bibliotheken eruitziet voor de doelgroep 0- tot 4-jarigen. Daarbij wordt specifiek aandacht geschonken aan het landelijke programma BoekStart, in zowel de variant BoekStart voor baby's als voor BoekStart in de kinderopvang. Aan de BOP meting VVE deden in mei 2017 135 van de 151 basisbibliotheken mee. De rapportage over 2016 wordt eind 2017 verwacht. Aan dit feitenrelaas is de rapportage¹⁸ toegevoegd die in oktober 2016 is verschenen. Hieruit blijkt bijvoorbeeld dat 86% van de Bibliotheken die de BOP heeft ingevuld BoekStart in de kinderopvang in het beleid heeft opgenomen.

Onderzoek Voorlezen in de kinderopvang 2016

Een goed voorleesklimaat hoort bij een goede kwaliteit van kinderopvang. Stichting Lezen voert daarom iedere vier jaar in samenwerking met onderzoeksbureau Kantar Public een stand-van-zakenonderzoek uit naar het voorleesbeleid en de voorleespraktijk van Nederlandse kinderopvanginstellingen en peuterspeelzalen. Eind 2016 werd opnieuw de balans opgemaakt. De resultaten werden in februari 2017 tijdens een expertmeeting gepresenteerd. Speciale aandacht ging daarbij uit naar de uitvoering en effectiviteit van het programma BoekStart in de kinderopvang. De publicatie¹⁹ zoomt in op de diverse (rand)voorwaarden die nodig zijn voor het creëren van een positief voorleesklimaat in de kinderopvang en formuleert verbeterpunten voor de toekomst.

Op veel kindercentra is het goed gesteld met het voorleesklimaat; verankering in beleid kan beter.

Pedagogisch medewerkers en managers vinden regelmatig voorlezen belangrijk, en voorlezen gebeurt in de meeste gevallen dan ook vaak. Voorlezen is in de kindercentra een actieve bezigheid. Er is sprake van een uitgebreid voorleesritueel en veel verwerking naar aanleiding van het voorlezen. Het lijkt soms echter nog wel te ontbreken aan de randvoorwaarden van een goed voorleesklimaat. Er gebeurt veel in de groep, maar er wordt minder aandacht besteed en ook minder belang gehecht aan de verankering van voorlezen in beleid. Juist dit soort factoren zorgt ervoor dat het voorleesklimaat ook op lange termijn goed geborgd wordt.

BoekStart in de kinderopvang: meer aandacht voor beleid, gevolgen voor de praktijk

In BoekStart-instellingen is voorlezen vaker dan bij de overige instellingen verankerd in beleid: zij hebben vaker een voorleescoördinator, een apart voorleesplan, een geormerkt boekenbudget, meer pedagogisch medewerkers die een voorlees- of taalstimuleringscursus hebben gevolgd en een sterkere samenwerking met de bibliotheek. Deze structurele aanpak voor voorlezen, ook beleidsmatig, lijkt ervoor te zorgen dat het er in BoekStart-instellingen ook op de groep daadwerkelijk iets anders aan toe gaat: er wordt vaker voorgelezen, ook vaker aan baby's, en het voorleesritueel en de verwerking naar aanleiding van het voorlezen zijn uitgebreider. Er is bovendien meer aandacht voor taalzwakke kinderen en ouderbetrokkenheid.

18 - BOP Voorschoolse Educatie door openbare bibliotheken, Onderzoeksresultaten BOP-enquête VVE 2015, bijlage 8

19 - Rapport Voorlezen in de kinderopvang, bijlage 9

Verbeteringsmogelijkheden voor het BoekStart-programma

Hoewel er op BoekStart-instellingen sprake is van een (zeer) positief voorleesklimaat, legt dit onderzoek een aantal aandachtspunten bloot. Iedere instelling die werkt met BoekStart zou een voorleescoördinator en een voorleesplan moeten hebben (dit zijn vaste elementen van het programma). Dit is echter nog niet altijd het geval. En hoewel er bij BoekStart-instellingen ten opzichte van de overige instellingen relatief veel aandacht wordt besteed aan ouderbetrokkenheid en extra ondersteuning van taalzwakke kinderen, is deze aandacht in absolute zin nog steeds redelijk beperkt. Er valt winst te behalen in zowel het verbeteren van deze aspecten in de kindercentra als in de bewustwording bij kindercentra dat deze aspecten bijdragen aan een beter voorleesklimaat.

3.3 De Bibliotheek op school²⁰ Primair Onderwijs - basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs, doelstelling 3c

Eind 2018 is het programma de Bibliotheek op school verder uitgebreid. In het primair onderwijs bereikt 85% van de basisbibliotheken 60% van de leerlingen in hun werkgebied.

DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL

Met deze aanpak werken bibliotheken, scholen en gemeenten op strategisch niveau structureel samen aan taalontwikkeling, leesbevordering en mediawijsheid van kinderen en jongeren. Het doel is een aantoonbare kwaliteitsverbetering van het onderwijs en het stimuleren van meer lezen, op school en thuis.

Bereik doelstelling 3c (indicator 3.5 m.b.t. aantal basisbibliotheken en 3.6 m.b.t. aantal bereikte leerlingen)

Eind 2016 wordt het percentage (85%) van het aantal te bereiken basisbibliotheken die dBos PO uitvoeren met 84,7% (128 bibliotheken) nagenoeg al bereikt. Basis van de inventarisatie is Bibliotheekonderzoeksplatform (BOP) dat diverse onderzoeken uitvoert, waaronder een onderzoek naar de educatieve dienstverlening in het primair onderwijs²¹.

Eind 2016 doen 2.398 reguliere basisscholen mee aan de Bibliotheek op school basisonderwijs. Het gaat om 444 scholen die in de zogenaamde acquisitiefase verkeren en 1.954 scholen die een contract met 128 Bibliotheken hebben. Bij het speciaal onderwijs zijn dat in totaal 137 van de 278 scholen met Speciaal Basisonderwijs (SBAO)²², uitgevoerd door 48 basisbibliotheken. Bij het SBAO gaat het om 45 scholen in de acquisitiefase en 92 scholen met een contract met de Bibliotheek. In totaal is er een de Bibliotheek op school op 37,8% van de reguliere en speciaal basisscholen in Nederland²³. Bij het regulier basisonderwijs ligt het percentage op 37,3%, bij het speciaal onderwijs ligt het percentage op 49,3%.

20 - Bronnen, cijfers van DUO/SZW, Stamos, onderwijscijfers.nl en BOP gegevens.

21 - Rapport meting 2016, bijlage 10, uitgevoerd juli-sept 2016. In de BOP-rapportage wordt de acquisitiefase van dBos niet meegerekend, bij Kunst van Lezen wel. Dit is de reden dat er verschillen ontstaan tussen het aantal bereikte scholen en leerlingen. De nieuwe rapportage verschijnt eind 2017/begin 2018.

22 - Het speciaal onderwijs valt onder primair onderwijs. Er wordt onderscheid gemaakt tussen speciaal basisonderwijs (lichte extra ondersteuning) en speciaal onderwijs (zware extra ondersteuning, deze categorie valt uiteen in basisonderwijslocaties, voortgezet onderwijslocaties en een combinatie van deze twee die het meest voorkomt). In de nieuwe BOP meting Educatie PO houden we rekening met deze classificatie, we tellen, naast het regulier basisonderwijs alleen de Speciaal Basisonderwijs-locaties mee en noemen deze twee samen relevante basisscholen in het kader van dienstverlening basisonderwijs door Bibliotheken.

23 - 6.430 reguliere basisscholen + 278 SBAO-scholen = 6.708 relevante basisscholen in Nederland.

Op dit moment wordt het aantal deelnemende scholen uit het Bibliotheekonderzoeksportaal (BOP) vermenigvuldigd met het gemiddeld aantal leerlingen op een basisschool (224 basisonderwijs, 187 speciaal onderwijs²⁴). Er worden volgens deze berekening 562.500 Nederlandse kinderen bereikt via de Bibliotheek op school primair onderwijs.

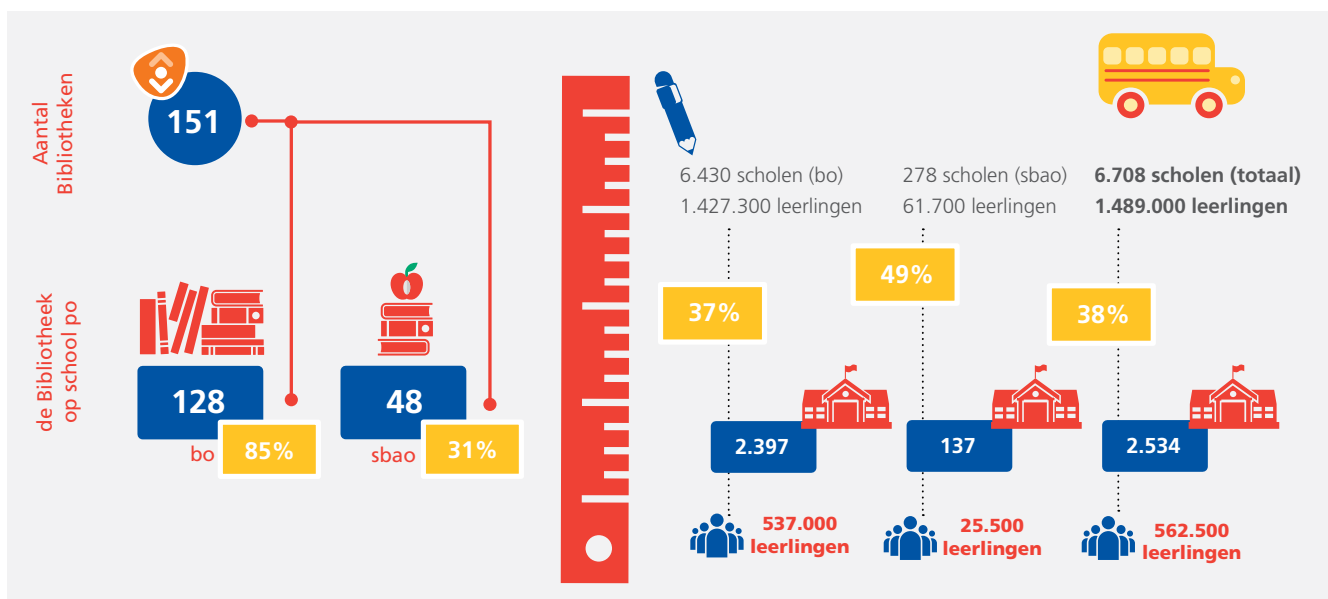
43,5% van de scholen en leerlingen in het primair onderwijs in het werkgebied van basisbibliotheken doet mee aan de Bibliotheek op school.

DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL OP BASISSCHOLEN IN SCHIEDAM SCOORT

SCHIEDAM- Uit onderzoek is gebleken dat scholen met een Bibliotheek op school beter scoren op Cito-toetsen begrijpend lezen (Nielen&Bus).

Dit jaar zijn de laatste negen Schiedamse basisscholen voorzien van een Bibliotheek op school. Op donderdag 12 januari opende burgemeester Cor Lamers (CDA) de 28e Bibliotheek op school in de reeks. In de periode van 2006 tot januari 2017 is, in een samenwerkingsverband tussen gemeente, scholen en de Bibliotheek Schiedam, een Bibliotheek op school geopend in alle Schiedamse basisscholen. Dankzij deze samenwerking worden leesbevordering en informatievaardigheden structureel ingebed op de Schiedamse basisscholen. Ruim 7.000 leerlingen in het basisonderwijs en bijna 700 leerlingen op het Lentiz Life College lezen meer en worden beter in taal.

De Bibliotheek biedt een doorgaande lijn (0-18 jaar), gericht op leesbevordering en informatievaardigheden. Elke basisschool in Schiedam heeft een bibliotheek met een actuele en gevarieerde collectie van 4,5 boek per leerling, die wordt onderhouden door de Bibliotheek Schiedam. De Bibliotheek op school brengt ook deskundigheid in de school door de inzet van specialisten educatie, een gericht aanbod op leesbevordering en informatie-vaardigheden en door het opleiden van een leescoördinator binnen de school. De Bibliotheek Schiedam realiseert de Bibliotheek op school en gaat hierin een langdurige samenwerking aan met de scholen.

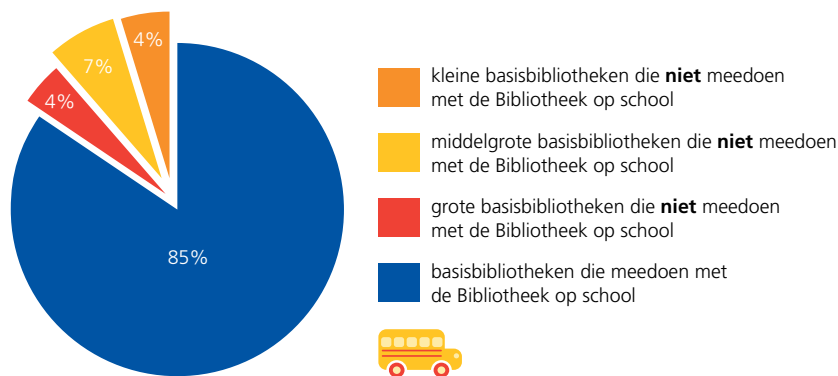

Analyse van bibliotheken die niet meedoen aan de Bibliotheek op school

In mei 2017 is een analyse uitgevoerd naar het exacte aantal bereikte bibliotheken en scholen in het werkgebied van basisbibliotheken die de Bibliotheek op school uitvoeren. Uit de analyse²⁵ blijkt het volgende:

151 relevante basisbibliotheken totaal per 1 juli 2017

Uit de analyse blijkt verder dat in het werkgebied van de 128 deelnemende basisbibliotheken totaal 5.832 van de 6.708 relevante scholen voor regulier en speciaal basisonderwijs zijn gevestigd. In het gebied van de 23 niet dBos basisbibliotheken zijn dat er 877²⁶. Van de 877 scholen is 76,7% gevestigd in de werkgebieden van de zes grote basisbibliotheken die niet meedoen. Verder is 18,7% van de scholen gevestigd in het werkgebied van de tien middelgrote bibliotheken en 4,7% in de werkgebieden van de 7 kleine basisbibliotheken.

Omdat de 23 basisbibliotheken die niet meedoen aan de Bibliotheek op school wel een eigen educatieve dienstverlening hebben, is besloten in kaart te brengen waar deze dienstverlening uit bestaat. Kunst van Lezen maakt momenteel afspraken met de grote basisbibliotheken om te achterhalen welke educatieve dienstverlening ze uitvoeren. Vervolgens zal Kunst van Lezen bepalen op welke wijze zij deze basisbibliotheken kan ondersteunen om de dienstverlening beter aan te laten sluiten op de pijlers en bouwstenen van Kunst van Lezen en de Bibliotheek op school. De verwachting is dat met dit potentieel de beoogde doelstelling van 1 miljoen kinderen kan worden gehaald.

Activiteiten binnen dBos PO

Kwaliteitsverhoging en vergroting van het aantal deelnemende scholen staat deze periode centraal.

- **Monitor de Bibliotheek op school po.** Een belangrijk instrument om de kwaliteit en effectiviteit van de Bibliotheek op school in kaart te brengen en te verbeteren, is de Monitor de Bibliotheek op school primair onderwijs. Aan de monitor 2016/2017 deden 1.600 scholen mee, een stijging van 15% t.o.v. 2015/2016. De vragenlijsten werden ingevuld door 1.450 leesconsulenten (sommigen voor meerdere scholen), 14.970 leerkrachten en 142.700

25 - Memo bereik scholen via educatieve dienstverlening bibliotheken anders dan de Bibliotheek op school, bijlage 11

26 - Dit aantal is afkomstig van 10.000scholen.nl, gecombineerd met informatie van de betreffende bibliotheken. Na afstemming met DUO blijkt dat het goed vaststellen van het aantal scholen complex is omdat (met name bij so) er naast de hoofdvestigingen ook nevenvestigingen zijn. Binnen Kunst van Lezen zal het totaal aangehouden worden wvb hoofdvestigingen van zowel reguliere als speciaal basisonderwijsscholen. .

leerlingen. Daarmee hebben weer meer leerlingen (+12%), leerkrachten (+16%) en leesconsulenten (+14%) meegedaan dan in de vorige meting (2015/2016). Dataverzamelaar Desan heeft in juni 2017 een landelijke analyse primair onderwijs²⁷ opgeleverd.

- **Vergroten ouderbetrokkenheid.** Binnen de Bibliotheek op school gaat steeds meer aandacht uit naar het betrekken van ouders bij lezen en voorlezen. Zo is in 2017 is aan ouders van 300.000 kinderen een folder over het belang van leesplezier verstrekt via de Bibliotheek op school.
- **Extra inspanningen leesbevordering in krimpgebieden.** Stichting Kinderpostzegels (hierna Kinderpostzegels) ondersteunt sinds 2013 Stichting Lezen bij activiteiten binnen de Bibliotheek op school. Inmiddels zijn 100 scholen (circa 15.000 leerlingen) in krimpgebieden voorzien van nieuwe boekenkasten en bibliotheekboeken en hebben 10.000 leerlingen uit de hogere groepen een Boekenbon van 10 euro cadeau gekregen (project *Lezen is leuk!*). De initiële inspanningen van Kunst van Lezen (zoals de stimuleringsregeling, de Monitor en trainingen) met betrekking tot de Bibliotheek op school hebben een vliegwieleffect gehad op de uitrol via dit initiatief van Kinderpostzegels. Betrokken Bibliotheken geven aan dat *Lezen is leuk!* in combinatie met de stimuleringsregeling van Kunst van Lezen het hun makkelijker heeft gemaakt de uitrol sneller te laten plaatsvinden. Vanaf de zomer van 2016 investeert Kinderpostzegels in Vakantielezen in krimp- en anticipeergebieden om te voorkomen dat kinderen achteruit gaan in AVI-niveau tijdens de zomervakantie. In 2017 en 2018 wordt Vakantielezen (inclusief aandacht voor de VakantieBieb met gratis e-books voor kinderen) voortgezet op totaal 200 scholen (groep 4 en 5, circa 12.000 leerlingen worden bereikt) en gaat *Lezen is Leuk!* op 50 nieuwe scholen van start (circa 7.500 leerlingen). De focus is opnieuw gericht op krimp- en anticipeergebieden. In totaal investeert Kinderpostzegels tussen 2014 en 2019 rond de 900.000 euro in extra activiteiten van de Bibliotheek op school in krimpgebieden.
- **Deskundigheidsbevordering.** Er zijn sinds 2009 ruim 400 leesconsulenten en 120 educatief specialisten getraind door Kunst van Lezen. Duizenden leerkrachten hebben de training Open Boek gevolgd. In totaal zijn er vijf verschillende trainingen leesbevordering, twee voor informatievaardigheden en een training over Zwakke lezers (deze laatste drie trainingen worden ontwikkeld met geld van de KB). Daarnaast zijn er diverse verdiepingstrainingen en masterclasses over onderwerpen als ouderpartnerschap en laaggeletterdheid.
- **Pilots ondersteuning zwakke lezers en proef met e-books binnen de Bibliotheek op school.** De laatste jaren heeft de KB binnen de Bibliotheek op school aanpak enkele initiatieven genomen. De belangrijkste is het ondersteunen van zwakke lezers door het mogelijk te maken boeken via audio streaming beschikbaar te stellen voor dyslectische leerlingen²⁸. Na twee uitgebreide proefperiodes op een aantal scholen is besloten om onder andere een aantal leesconsulenten extra te trainen om zwakke lezers beter te ondersteunen. Op acht scholen wordt het eerste half jaar van 2017 een proef gedaan met het gebruik van e-books binnen de Bibliotheek op school. Na de zomer van 2017 volgen de eerste resultaten.

27 - De analyses lezen PO, Leesproblemen en Informatievaardigheden PO/VO van Desan zijn toegevoegd als bijlage 12, a, b en c.

28 - <https://www.kb.nl/ob/nieuws/2016/zwakke-lezers-in-dbos-krijgen-weer-leesplezier>

- **Stimulering goede voorbeelden**

- Kunst van Lezen stimuleert invoeren van de Bibliotheek op school door scholen die in een gemeente starten een subsidie te verstrekken via de basisbibliotheek. Gemeenten en scholen worden zo aangemoedigd tevens te investeren in de Bibliotheek op school. De komende jaren kan jaarlijks voor circa 130 basisscholen een stimuleringssubsidie aangevraagd worden.
- Vanaf het schooljaar 2016/2017 is Kunst van Lezen met 12 intensieve pilots binnen het basisonderwijs gestart onder de noemer kopgroepscholen. De bibliotheek krijgt meer geld voor twee schooljaren om de pilot volgens de ideale aanpak in te richten. Verder worden betrokken bibliotheken en scholen operationeel intensief begeleid door landelijke experts²⁹ op basis van monitorresultaten. Er wordt wetenschappelijk onderzoek gekoppeld aan dit traject om effecten in kaart te brengen (zie indicatoren 3.10a en 3.10b hieronder).

Wat doen de Bibliotheken voor de kopgroepscholen?

De leesconsulenten die verbonden zijn aan de kopgroepscholen krijgen meer tijd, zo dat zij in ieder geval vier uur per school kunnen inzetten. Die tijd gebruiken zij om de doelstellingen, vastgesteld op basis van de resultaten van de Monitor de Bibliotheek op school, handen en voeten te geven. Ze introduceren werkvormen en activiteiten die bijdragen aan het behalen van de doelstellingen, zorgen dat de collectie actueel en relevant is, en stellen een activiteitenplan op met de ouderraad, dat gericht is op het verbeteren van leesbevordering en taalontwikkeling binnen laagtaalvaardige gezinnen. De leesconsulenten hebben geregeld een werkoverleg op school om de structurele samenwerking te versterken, om leerkrachten verder te professionaliseren en om bijeenkomsten voor te bereiden. Ter ondersteuning van dit traject krijgen zowel de leesconsulenten als de leerkrachtenteams een masterclass en terugkoppelbijeenkomsten, o.a. over het inzetten van de Monitor om doelgericht aan het leesklimaat op school te werken.

Risicoleerlingen binnen de Bibliotheek op school

Om meer zicht te krijgen op het bereik van risicoleerlingen binnen de Bibliotheek op school basisonderwijs is ervoor gekozen om als alternatief de gewichtenregeling van scholen onder de loep te nemen. Met deze actie wordt tegemoet gekomen aan Indicator 3.7 (In hoeverre zijn bij BoekStart en de Bibliotheek op school laagtaalvaardige doelgroepen bereikt?) v.w.b. het bereik van laagtaalvaardige groepen binnen de Bibliotheek op school. Het bereik van laagtaalvaardige ouders met BoekStart is voor wat betreft deze indicator samengevoegd met indicator 3.8. Zie voor een uitwerking pagina 8-10 van dit verslag.

De Bibliotheek op school richt zich, via professionele intermediairs, primair op de leerlingen op school. Het contact met de ouders (een eventueel laagtaalvaardige doelgroep) loopt altijd via de leerkrachten en valt daarmee buiten het directe bereik van de dBos-aanpak. Er is wel zicht op het bereik van risicoleerlingen binnen de Bibliotheek op school door de gewichtenregeling van scholen onder de loep te nemen. In opdracht van Kunst van Lezen heeft Natascha Notten, socioloog aan de Radboud Universiteit van Nijmegen, een analyse gemaakt van de beschikbare data - Scholenregistratie de Bibliotheek op school 2017 en

Open data primair onderwijs Duo 2017. Zij heeft het gewicht van de leerlingen op ruim 1.000 dBos-scholen vergeleken met het landelijk gemiddelde.

Op basis van deze analyses wordt aannemelijk gemaakt dat we met het programma de Bibliotheek op school in verhouding significant meer ouders bereikt worden met een laag opleidingsniveau hebben.

Gewichtenregeling

Scholen krijgen een bedrag per leerling. De hoogte van het bedrag is afhankelijk van het gewicht dat een leerling krijgt, waarbij het opleidingsniveau van de ouders bepalend is voor het gewicht van de leerlingen:

- Het gewicht 0,3 wordt toegekend aan leerlingen van wie beide ouder(s)/verzorger(s) belast zijn met de dagelijkse verzorging en opvoeding en een opleiding uit categorie 2 hebben gehad. Categorie 2: maximaal lbo/vbo, praktijkonderwijs/lwoo of vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg of de ouder/verzorger heeft maximaal twee klassen/leerjaren onderwijs in een andere schoolopleiding in het voortgezet onderwijs aansluitend op het basisonderwijs afgerond.
- Het gewicht 1,2 wordt toegekend aan leerlingen van wie één ouder/verzorger een opleiding heeft gevolgd uit categorie 1 en de andere ouder/verzorger een opleiding uit categorie 1 óf 2.
 - Categorie 1: Ouders/verzorgers die geen onderwijs hebben genoten of maximaal basisonderwijs of (v)so-zmlk. De ouder/verzorger heeft maximaal (speciaal) basisonderwijs (tot en met het dertiende levensjaar) of (v)so-zmlk gehad.
- Het gewicht 0 wordt toegekend aan leerlingen van wie één van de ouders/verzorgers een opleiding heeft gevolgd uit categorie 3.
 - Categorie 3: De ouder/verzorger heeft meer dan twee klassen/leerjaren mavo (c- of d-niveau), havo of vwo, dan wel vmbo gemengde leerweg of theoretische leerweg gevolgd. Of de ouder/verzorger heeft een mbo-, hbo- of wo- opleiding gevolgd.

Zie voor meer informatie over de gewichtenregeling <http://www.jeuginformatie.nl/nl/DownloadNji/Gewichtenregelingtoelichting2015.pdf>

Analyse vergelijking dBos-scholen met landelijke gemiddelde

In tabel 1 staat per categorie het gemiddeld percentage leerlingen per school, voor alle basisscholen in Nederland. Gemiddeld behoort 90,5% van de leerlingen tot de 0 categorie, 5,13% in categorie 0.3 en 4,37% in categorie 1.2.

Tabel 1: Percentage leerlingen gewichtenregeling voor alle basisscholen in NL

Gewichten	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Standaard deviatie
Kinderen met gewicht 0	6497	27,08	100	90,5	10,71
Kinderen met gewicht 0,3	6497	0	51,44	5,13	5,24
Kinderen met gewicht 1,2	6497	0	63,74	4,37	7,6

Bron: 'BO scholen' en 'Scholenregistratie Bibliotheek op school' 2017

In tabel 2 staat per gewicht het gemiddeld percentage leerlingen per school, voor alle de Bibliotheek op school basisscholen in Nederland. Gemiddeld behoort van de Bibliotheek op school scholen 89,61% van de leerlingen in de 0 categorie, 5,76% in categorie 0.3 en 4,63% met in categorie 1.2.

Tabel 2: Percentage leerlingen gewichtenregeling voor de Bibliotheek op school basisscholen

Gewichten	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Standaard deviatie
Kinderen met gewicht 0	1004	37,13	100	89,61	10,98
Kinderen met gewicht 0,3	1004	0	31,91	5,76	5,3
Kinderen met gewicht 1,2	1004	0	45	4,63	7,62

Bron: 'BO scholen' en 'Scholenregistratie de Bibliotheek op school' 2017

In tabel 3 staat per gewicht het gemiddeld percentage leerlingen per school, voor (a) alle basisscholen in Nederland (b) dBos scholen in de opstartfase (c) dBos scholen in de uitvoeringsfase.

Van alle niet dBos scholen (N=5493) heeft gemiddeld 90,67% van de kinderen geen gewicht, 5,01% gewicht 0.3 en 4,32% gewicht 1.2. Van alle dBos scholen in de opstartfase (N=114) heeft gemiddeld 89,83% van de kinderen geen gewicht, 5,91% gewicht 0.3 en 4,26% gewicht 1.2. Van alle dBos scholen, uitvoeringsfase (N=890) heeft gemiddeld 89,58% van de kinderen geen gewicht, 5,74% gewicht 0.3 en 4,68% gewicht 1.2.

Tabel 3: Gemiddelde percentage gewichtenregeling leerlingen per uitvoeringsfase dBos

Soorten contract		Kinderen met gewicht 0	Kinderen met gewicht 0,3	Kinderen met gewicht 1,2
Niet dBos	Gemiddelde	90,67	5,01	4,32
	N	5493	5493	5493
dBos, opstartfase	Gemiddelde	89,83	5,91	4,26
	N	114	114	114
dBos, uitvoeringsfase	Gemiddelde	89,58	5,74	4,68
	N	890	890	890
Totaal	Gemiddelde	90,5	5,13	4,37
	N	6497	6497	6497

Bron: 'BO scholen' en 'Scholenregistratie Bibliotheek op school' 2017

In tabel 4 wordt weergegeven in hoeverre het gemiddelde percentage leerlingen significant verschilt tussen niet dBos scholen en dBos scholen (zowel opstart als uitvoeringsfase) op basis van t-toets.

Tabel 4: Verschil tussen niet dBos scholen (N=5493) en wel dBos scholen (N=1004)

Gewichten	F	T	Sig. (tweezijdig)	Gem. verschil	Std. verschil
Kinderen met gewicht 0,3	4,07	-4,16	0,00	-0,75	0,18
Kinderen met gewicht 1,2	1,65	-1,17	0,24	-0,31	0,26

Er is tussen dBos scholen en niet dBos scholen een significant verschil (5.01 %-5.76%= - 0.75%) in het gemiddeld percentage leerlingen met gewicht 0,3. Scholen met een dBos contract hebben gemiddeld meer leerlingen in de gewichtenregeling categorie 0.3.

Er is tussen dBos scholen en niet dBos scholen geen significant verschil (4.37%-4.63%= - 0.31%) in het gemiddeld percentage leerlingen met gewicht 1,2. Scholen met en zonder een dBos contract hebben gemiddeld ongeveer evenveel leerlingen in de gewichtenregeling categorie 1.2.

Uit deze analyses blijkt dat met het programma de Bibliotheek op school in verhouding significant meer dan gemiddeld kinderen bereikt worden van wie de ouders een vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg opleiding (of vergelijkbaar) hebben afgerond. We zien hetzelfde effect optreden bij kinderen van wie de ouders als hoogst genoten opleiding het basisonderwijs (of vergelijkbaar) hebben afgerond. Dit verschil is echter niet significant.

Analyse zonder basisscholen in Amsterdam, Utrecht en Den Haag

Bovenstaande vergelijkingen geven echter een vertekend beeld aangezien scholen in Amsterdam, Utrecht en Den Haag op dit moment nog niet deelnemen aan de Bibliotheek op school. Als we deze scholen niet meetellen met het aantal basisscholen in Nederland ontstaat het volgende beeld:

In tabel 5 staat het gemiddelde aantal leerlingen met 0,3 en 1,2 gewicht niet dbos en wel dbos scholen, wanneer scholen uit Amsterdam, Den Haag en Utrecht niet worden meegerekend.

Tabel 5: Gemiddelde 0,3 en 1,2 gewicht niet dbos en wel dbos scholen, wanneer scholen uit Amsterdam, Den Haag en Utrecht niet meegenomen

		Kinderen met gewicht 0,3	Kinderen met gewicht 1,2
	N	Gemiddelde	
niet dbos school	5058	5,0363	3,7478
wel dbos school	1004	5,7579	4,6298

In tabel 6 wordt weergegeven in hoeverre het gemiddelde percentage leerlingen significant verschilt tussen scholen met en zonder dBos, wanneer we scholen uit Amsterdam, Den Haag en Utrecht niet meetellen.

Tabel 6: Verschil tussen scholen zonder contract en scholen met een contract, wanneer scholen uit Amsterdam, Den Haag en Utrecht niet meegenomen

Gewichten	F	T	Sig. (tweezijdig)	Gem. verschil	Std. verschil
Kinderen met gewicht 0,3	3,617	-3,978	0	-0,72163	0,18141
Kinderen met gewicht 1,2	25,789	-3,711	0	-0,88207	0,237706

Er is voor leerlingen met gewicht 0,3 een significant verschil tussen scholen met en zonder contract naar gewichten; Er zijn meer leerlingen met een 0.3 gewicht op dBos scholen.

Er is voor leerlingen met gewicht 1,2 een significant verschil tussen scholen met en zonder contract naar gewichten; Er zijn meer leerlingen met een 1.2 gewicht op dBos scholen.

3.4 De Bibliotheek op school voortgezet onderwijs inclusief mbo en pabo

Indicator 3.c geeft het volgende aan: In het vmbo bereikt 25% van de basisbibliotheken 25% van de leerlingen binnen hun werkgebied. In het havo/vwo bereikt 10% van de basisbibliotheken 10% van de leerlingen in hun werkgebied.

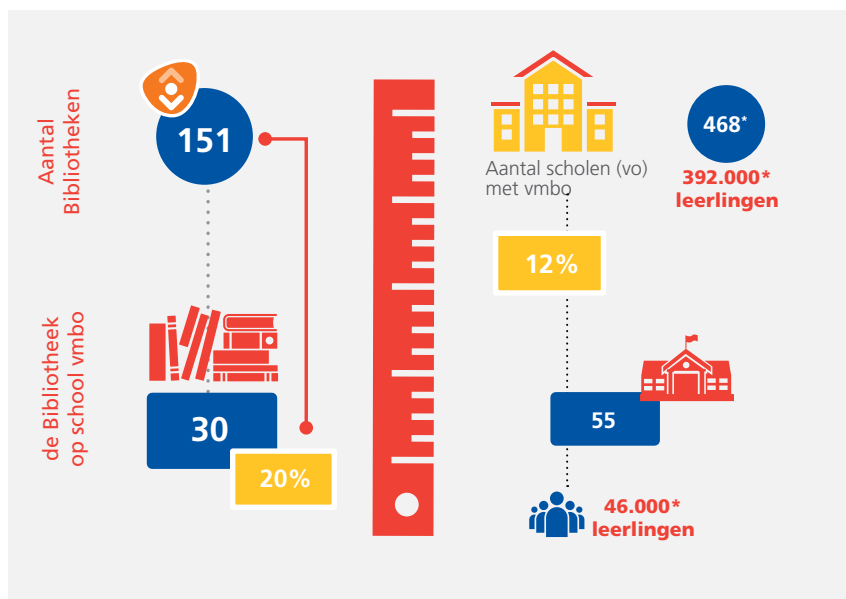
Inleiding

Sinds 2013 is Kunst van Lezen gestart met de ontwikkeling van de aanpak voor het voortgezet onderwijs. De focus heeft daarbij van meet af aan op het vmbo gelegen. Enerzijds omdat daar nauwelijks nog mediatheken zijn, anderzijds omdat het vmbo relatief veel laaggeletterde leerlingen telt. De Bibliotheek heeft daar een duidelijke toegevoegde waarde. Via de Bibliotheek op school vmbo worden eind 2016 30 basisbibliotheken (20%) en 55 scholen met circa 46.000 leerlingen bereikt (12% van het totaal aantal vmbo-leerlingen. Het bereik in de werkgebieden moet nader onderzocht worden eind 2017/begin 2018. In 2017 komen er ongeveer 25 nieuwe vmbo-locaties bij.

Sinds schooljaar 2011-2012 ondersteunt Kunst van Lezen de voorleeswedstrijd voor brugklassers Read2me!. In schooljaar 2016-2017 hebben in totaal 1.131 brugklassen meegedaan aan deze competitie.

De Bibliotheek op school voor het voortgezet onderwijs valt uiteen in vier segmenten:

1. De Bibliotheek op school vmbo is gestart in schooljaar 2013/2014.
2. De Bibliotheek op school havo/vwo start met het actief ondersteunen van Lezen voor de Lijst in najaar 2017.
3. De Bibliotheek mbo wordt qua aanpak voorbereid begin 2017, pilots op ROC's (Den Bosch, Zwolle en Amersfoort) volgen later in 2017.
4. De Bibliotheek op school pabo is in ontwikkeling. Er wordt al een aantal jaar een voorleeswedstrijd georganiseerd waar alle pabo's aan meedoen. Verder is er een minor pabo-leesbevordering ontwikkeld die op een aantal pabo's draait. In maart 2017 is een pabo-conferentie over laagtaalvaardigheid³⁰ binnen het basisonderwijs georganiseerd. In 2017 starten vier pilots op pabo's in Leeuwarden, Alkmaar, Enschede en Rotterdam.

In 2017 zal de KB starten met een eerste BOP-meting vo (1 juli-half september, een landelijke rapportage is naar verwachting eind 2017, begin 2018 beschikbaar). Omdat het aantal overzichtelijk is, heeft Stichting Lezen de aantallen van de deelnemende basisbibliotheken en scholen tot nu toe via de eigen administratie bijgehouden. De aantallen³¹ staan hiernaast in de infographic.

In 2014 is Kunst van Lezen met het opzetten van pilotscholen gestart, de eerste 11 pilots zijn toen van start gegaan. Inmiddels doen 30 basisbibliotheken mee aan de Bibliotheek op school vmbo. Dat is 20% van het aantal relevante basisbibliotheken in Nederland (151). In totaal doen nu 36 vmboscholen mee aan de Bibliotheek op school vmbo. De 19 scholen die meedoen aan het bibliotheekprogramma Biebsearch, zetten vanaf 2017 mee als de Bibliotheek op school locatie. Naar verwachting zullen eind 2017 rond de 80 vmbo-scholen participeren.

Activiteiten binnen dBos VO

- **Monitor dBos vmbo.** In 2016 deden 64 scholen, 674 docenten en 10.968 leerlingen mee aan de monitor. Door dataverzamelaar Desan is een landelijke analyse³² voortgezet onderwijs in juni 2017 opgeleverd.
- **Stimulering goede voorbeelden.** Kunst van Lezen stimuleert invoeren van de Bibliotheek op school vmbo door scholen die in een gemeente starten een subsidie te verstrekken via de basisbibliotheek. Gemeenten en scholen worden zo aangemoedigd tevens te investeren in de Bibliotheek op school. De komende jaren kan jaarlijks voor circa 25 vmbo-scholen een stimuleringsubsidie aangevraagd worden. Vanaf het schooljaar 2016/2017 is Kunst van Lezen met 7 intensieve pilots binnen het vmbo gestart onder de noemer kopgroepscholen. De bibliotheek krijgt meer geld voor twee schooljaren om de pilot volgens de ideale aanpak in te richten. Er is daarnaast geld vrijgemaakt voor intensieve begeleiding op basis van monitorresultaten (zie noot 14).
- **Pilots voor mbo, pabo en havo/vwo.** In 2017 worden eerste pilots uitgevoerd om de aanpak voor mbo en pabo³³ te toetsen. Ook worden pilots gestart op havo/vwo scholen. Deze pilots concentreren zich rond Lezen voor de Lijst. Deze site van de RUG Groningen wordt vaak bezocht en binnen het onderwijs actief gebruikt. De KB heeft de site in het voorjaar van 2017 van de RUG overgenomen. De digitale doorontwikkeling loopt in 2017 en 2018. Gekoppeld aan de site wordt een fysieke aanpak door Kunst van Lezen ontwikkeld en getest in 2017 en 2018.
- **Pilots Lezen voor de Lijst.** De pilots worden ingesteld om te kunnen experimenteren met bijvoorbeeld verschillende vormen van dienstverlening vanuit de lokale bibliotheek aan de school, zoals het leveren van een fysieke collectie in de school, lidmaatschap van de bibliotheek, e-books via de E-bookplatform van de landelijke digitale (jeugd)bibliotheek, luisterboeken via de app Luisterbieb, inzetten van leesconsulent en adviseur educatie op school en het geven van een workshop voor leerlingen. De resultaten van de pilots worden gebruikt voor:
 - Het beschikbaar stellen van best-practices rond 'Lezen voor de Lijst' en de Bibliotheek op school, ter inspiratie voor andere bibliotheken en scholen.
 - Om te achterhalen welke consequenties het werken met 'Lezen voor de Lijst' heeft voor organisatie, beleid, onderwijsprogramma, personele invulling, communicatie en exploitatie.
 - Na te gaan welke specifieke eisen 'Lezen voor de Lijst' in de Bibliotheek op school stelt aan bijvoorbeeld het landelijk E-bookplatform of de lokale collectie in de bibliotheek. Tegelijkertijd bieden de resultaten inzicht op wat lokaal, provinciaal en landelijk nodig is om te komen tot een verbeterde dienstverlening van de bibliotheek voor de bouwsteen collectie van de Bibliotheek op school - havo/vwo in het kader van 'Lezen voor de Lijst'.

32 - De analyse Monitor dBos vmbo door Desan, bijlage 14

33 - Er worden in het najaar van 2017 3 mbo-pilots (Amersfoort, Den Bosch en Zwolle) en 4 pabo-pilots (Leeuwarden, Enschede, Rotterdam en Alkmaar) gestart.

- **Pilot mbo bij ROC Midden-Nederland** locatie Amersfoort: Lezen en eigen leesvaardigheid studenten opleiding Pedagogisch Werk en Onderwijsassistent (PWO) en voorlezen in het beroepsgerichte deel van het curriculum. De pilot is gericht op:
 - het vergroten van eigen leesmotivatie en leesvaardigheid van de studenten van de opleiding PWO ter verbetering van hun eigen taalvaardigheden;
 - het vergroten van de kennis en vaardigheden van studenten rond voorlezen in het beroepsgerichte deel van het curriculum van de opleiding PWO om voorlezen adequaat in te kunnen zetten in hun (toekomstige) beroepspraktijk;
 - het vergroten van kennis en vaardigheden van docenten NL en vakdocenten in kader van (voor)lezen, leesbevordering en begeleiding van studenten bij voorlezen in het beroepsgerichte deel van het curriculum PWO.
 - het vergroten van kennis en vaardigheden van praktijkbegeleiders in kader van (voor)lezen, leesbevordering en begeleiding van studenten van de PWO opleiding in hun beroepspraktijk.

- **Pilots Pabo.** Binnen de vier Pabo-pilots worden aandacht besteed aan de volgende zaken:
 - Leesbevordering krijgt een structurele toonaangevende plek binnen het curriculum van pabo's en opleidingsdocenten zijn goed op de hoogte van leesbevorderingsactiviteiten en hoe die in te zetten tijdens hun lessen
 - Toekomstige leerkrachten worden voorbereid om te werken met kinderboeken tijdens de lessen
 - De aanpak van de Bibliotheek op school (bouwstenen) wordt structureel onder de aandacht gebracht van docenten en studenten op de pabo.
 - De fysieke en digitale bibliotheek op de Pabo is voorzien van een actuele collectie die veelvuldig ingezet wordt ten behoeve van het voorbereiden van stagelessen en voor eigen gebruik
 - De pabo en de bibliotheek werken structureel samen en gebruiken daarbij elkaars expertise
 - De Bibliotheek op school en het belang van lezen worden onder de aandacht gebracht van alle opleidingsdocenten van betrokken Pabo's, zodat lezen ook wordt geïntegreerd in andere vakken dan Nederlands.

3.5 Netwerken leesbevordering (indicator 3.9)

LEESBEVORDERINGSNETWERK

Vanaf 2008 heeft Kunst van Lezen ingezet op het opzetten van (boven)lokale netwerken om leesbevorderingsprogramma's binnen consultatiebureaus, kinderopvang en onderwijs met name op lokaal niveau goed te borgen in beleid van de diverse samenwerkende partners. Enkele jaren geleden is een campagne opgezet waarbij lokaal directeuren gezamenlijk werden gecoacht hoe ze samen met stakeholders Boekstart in de kinderopvang en de Bibliotheek op school succesvol konden implementeren in hun werkgebied. De campagne werd afgesloten met een regionale conferentie waarbij andere Bibliotheken en gemeenten werden geïnformeerd over het coachingstraject en de gegenereerde opbrengsten. Vanaf het najaar van 2017 volgt een volgende ronde, nu gericht op de (boven)lokale verbinding van preventie en curatie laaggeletterdheid.

Het is van belang dat de programma's deel uitmaken van de netwerkstructuur op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau. BoekStart en de Bibliotheek op school moeten ook de komende jaren met name op lokaal niveau structureler en duurzamer verankerd worden binnen zoveel mogelijk bibliotheekorganisaties, kinderopvang- en onderwijsinstellingen en aansluitend binnen andere instellingen die meer gericht zijn op het welzijn van kinderen en gezinnen, zoals bijvoorbeeld consultatiebureaus. Actieve, structurele netwerkvorming is daartoe op alle niveaus relevant. Met name de lokale strategische leesbevorderingsnetwerken zijn van belang, omdat daar het beleid bepaald wordt en financiën worden vrijgemaakt. Binnen deze netwerken neemt bij voorkeur de basisbibliotheekdirecteur het voortouw. Afgesproken is dat eind 2018 in 90% van de basisbibliotheken samengewerkt wordt met lokale overheid en instellingen binnen een leesbevorderingsnetwerk. De facto is dit aantal reeds bereikt omdat voor de uitvoering van BoekStart en de Bibliotheek op school lokale netwerkafspraken ten grondslag liggen.

Koppeling preventie-curatie via netwerken

Samen met SPN wil KvL ervoor zorgen dat op strategisch niveau meer ingezet gaat worden op een verticale verbinding binnen bibliotheekorganisaties (zowel op POI-niveau als basisbibliotheekniveau) om preventie en curatie beter op elkaar af te stemmen, zodat effectiever geopereerd kan worden binnen regionale en lokale netwerken. Kunst van Lezen wil een groep bibliotheken formeren die aangetoond heeft ver te zijn met integratie van de aanpak rond leesbevordering 0-18 jaar en aansluitend actief inzetten op een doorgaande lijn basisvaardigheden. De gerealiseerde aanpak binnen deze groep kan model staan voor andere bibliotheken die een geïntegreerde aanpak nastreven. De Bibliotheken die de intensieve pilots uitvoeren zullen ook betrokken worden bij deze groep, aangevuld met andere Bibliotheken zoals Kampen, Rijn en Venen en Bibliotheek Noordwest Veluwe die de integrale aanpak al in de praktijk brengen.

In het voorjaar van 2017 is door KvL een opdracht verstrekt aan twee adviseurs om goede voorbeelden van verbinding preventie-curatie helder in kaart te brengen³⁴. Hierbij komt niet alleen het perspectief van de bibliotheek naar voren, maar ook dat van de gemeente als regisseur van Tel mee met Taal. Op basis van deze voorbeelden en een voorgestelde aanpak zal door KvL vanaf najaar 2017 geïnvesteerd worden in pilots die een duurzame verbinding tussen preventie en curatie (bijvoorbeeld binnen het Taalhuis, gericht op laagtaalvaardige gezinnen) tot stand brengen. Op termijn zouden mensen aangesteld kunnen worden die namens POI's of namens enkele basisbibliotheken binnen een Arbeidsmarktregio, de Bibliotheeksector vertegenwoordigen waar het aandacht voor basisvaardigheden in preventieve en curatieve zin betreft. Deze mensen kunnen dan gekoppeld worden aan coördinatoren van Stichting Lezen & Schrijven en aan gemeentelijke coördinatoren die verantwoordelijk zijn voor het voorkomen en bestrijden van laaggeletterdheid.

Intentieverklaring Stichting Lezen, de Kb en Stichting Lezen & Schrijven

Op landelijk niveau hebben de Koninklijke Bibliotheek, Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven in juni 2016 een intentieverklaring getekend om gezamenlijk richting te geven aan de uitvoering van Tel mee met Taal om laaggeletterdheid te voorkomen en te bestrijden. In 2017 zijn werkgroepen aan de slag gegaan om op enkele thema's de samenwerking gestalte te geven. De thema's zijn: kwaliteit (zie ook certificering), deskundigheid, gezinsaanpak en materialen. Daarnaast zijn er werkgroepen rond afstemming onderzoek en communicatie.

Certificering educatieve dienstverlening SCOB

In 2017 is de directeur van het SCOB (Stichting Certificering Openbare Bibliotheken) begonnen met het optuigen van een certificeringstraject voor educatieve dienstverlening en basisvaardigheden (taalhuizen) in aansluiting op het reguliere certificeringstraject bij vestigingen. Er is een stuur- en werkgroep ingesteld. Stichting Lezen, de KB en Stichting Lezen & Schrijven zijn betrokken in zowel stuur- als werkgroep. Tegen de zomer zijn de eerste contouren van de voorgenomen certificering educatieve dienstverlening bekend. Met een certificeringstraject komen we tegemoet aan het vaststellen van een basisniveau waaraan een goede educatieve dienstverlening voor zowel de we-leeftijd als het basisonderwijs zou moeten voldoen. In een later stadium zal ook het voortgezet onderwijs meegenomen worden.

3.6 Andere indicatoren Actielijn drie

Naast bovenstaande indicatoren zijn nog de indicatoren 3.10 en 3,11 benoemd. Deze zijn als volgt omschreven:

Indicator 3.10: Effecten op leesvaardigheid, leesmotivatie en leesgedrag

- A. Wat zijn de effecten van het programma KvL op baby's, peuters, leerlingen uit het reguliere basisonderwijs en vmbo op leesvaardigheid?
- B. Wat zijn de effecten van het programma KvL op baby's, peuters, leerlingen uit het reguliere basisonderwijs en vmbo op leesmotivatie?
- C. Wat zijn de effecten van het programma KvL op baby's, peuters, leerlingen uit het reguliere basisonderwijs en vmbo op leesgedrag?

Om antwoorden te geven op de indicator 3.10 zijn drie wetenschappelijke studies gestart. In verband met de tussenevaluatie zijn in dit stadium eerste tussenverslagen beschikbaar:

1. Medio 2016 is in opdracht van Kunst van Lezen het onderzoek BoekStart op Termijn³⁵ gestart. Dit is een vervolgonderzoek op *BoekStart maakt baby's slimmer*³⁶, het promotieonderzoek van Heleen van den Berg, waarin aangetoond werd dat BoekStart een positieve ontwikkeling heeft op de taalontwikkeling van baby's. Het onderzoek vindt plaats vanuit de Faculteit Geesteswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam. Het wordt uitgevoerd door Merel de Bondt, en wordt begeleid door prof. dr. Adriana Bus en prof. dr. Roel van Steensel. Samenvatting van het tussenverslag:

Onderzoeksdoel

Doel van dit onderzoek is de lange-termijn effecten van BoekStart voor baby's te onderzoeken.

Methode

Zestig procent van de ruim 700 ouders die meededen aan een onderzoek naar BoekStart toen hun kind nog een baby was, is vier jaar later opnieuw bereid om een vragenlijst in te vullen. Iets meer dan de helft van deze ouders heeft meegedaan aan BoekStart.

Resultaten

In veel opzichten onderscheidt de BoekStart groep zich nauwelijks van de controle groep: In alle gezinnen zijn boeken beschikbaar en toegankelijk en is er aandacht voor (voor)lezen en mediagebruik. Maar er zijn ook belangrijke verschillen die een logisch uitvloeisel zijn van BoekStart:

- BoekStart ouders zijn beter bekend met kinderboeken voor 4- tot 6-jarigen dan ouders in de controlegroep.
- Hun kinderen tonen meer interesse in lezen: Ze pakken vaker een boek of tijdschrift en bladeren of "lezen" daarin, ze nemen meer deel aan voorleesmiddagen georganiseerd door de bibliotheek of boekhandel, ze vragen vaker om voorgelezen te worden en ze kunnen langer luisteren naar een verhaal. De meeste BoekStart ouders rapporteren dagelijks tussen 15 en 30 minuten voor te lezen, terwijl dat 1 tot 15 minuten is in de controlegroep.

35 - BoekStart op Termijn, Lange-Termijn Effecten van BoekStart voor Baby's: Kleuters Tonen meer Interesse en Plezier in Lezen, Een tussenverslag na 1 jaar onderzoek, bijlage 16

36 - <https://www.lezen.nl/publicaties/boekstart-maakt-babys-slimmer>

Conclusies

Al deze verschillen ondersteunen de theorie dat BoekStart ook op lange termijn de leesontwikkeling stimuleert. Kinderen ontwikkelen een positieve attitude ten aanzien van lezen waardoor ze meer dan andere kinderen worden voorgelezen en hun ouders ondersteunen die ontwikkeling door op zoek te gaan naar geschikte en stimulerende boeken.

2. In december 2016 en april 2017 zijn in opdracht van het programma Kunst van Lezen twee evaluatieonderzoeken gestart naar de Bibliotheek op school in respectievelijk het basisonderwijs (Onderzoek 1) en het voortgezet onderwijs (Onderzoek 2)³⁷. Deze onderzoeken sluiten aan bij het promotieonderzoek³⁸ van Thijs Nielen. Uit dit onderzoek is gebleken dat Bibliotheek op school een positief effect heeft op de leesvaardigheid van jongens en meisjes. Meisjes zijn door Bibliotheek op school lezen ook nog leuker gaan vinden. Beide nieuwe onderzoeken vinden plaats vanuit de Faculteit Geesteswetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam. Ze worden uitgevoerd door Lisa van der Sande, MSc en Ilona Wildeman, MSc en worden begeleid door prof. dr. Roel van Steensel en prof. dr. Adriana Bus. Samengevat beogen de beide onderzoeken de volgende onderzoeksvragen te beantwoorden:

1. Gaat deelname aan de Bibliotheek op school - en, binnen het basisonderwijs, deelname aan de intensieve stimuleringsregeling - samen met meer leesbevorderingsactiviteiten op school?
2. Gaan meer leesbevorderingsactiviteiten samen met een grotere leesmotivatie en een hogere leesfrequentie bij leerlingen?
3. Leidt uitbreiding van de leestijd - via de mogelijkheid om boeken mee naar huis te nemen en ophoging van de tijd voor vrij lezen op school - in het basisonderwijs tot een grotere leesmotivatie, een hogere leesfrequentie en vervolgens ook tot een grotere leesvaardigheid?
4. Hebben gerichte interventies (individuele ondersteuning bij de boekenkeuze, sociale ondersteuning bij het lezen) effect op leesmotivatie, leesfrequentie en leesvaardigheid?

Eerste activiteiten: meta-analyse

Onderzoek 1, naar de Bibliotheek op school in het basisonderwijs, heeft de vorm van een promotieonderzoek. Het eerste onderdeel van dat promotieonderzoek was het uitvoeren van een grote, internationale overzichtsstudie (een meta-analyse) naar de effecten van programma's gericht op de bevordering van leesmotivatie (zie ook hiervoor). Het doel van deze meta-analyse, die werd uitgevoerd in opdracht van NRO, was om na te gaan of zulke programma's over het geheel bezien bijdragen aan de leesmotivatie en leesvaardigheid van leerlingen. Bovendien was de meta-analyse erop gericht om na te gaan welke kenmerken van leesmotivatieprogramma's bijdragen (of afdoen) aan (eventuele) effecten op motivatie en vaardigheid. Het idee was dat deze informatie bijdraagt aan keuzes met betrekking tot de vraag met welke activiteiten de Bibliotheek op school zou kunnen worden versterkt. Ten slotte werd met de meta-analyse nagegaan of motivatieprogramma's voor sommige groepen leerlingen effectiever zijn dan voor andere.

De meta-analyse³⁹ is inmiddels afgerond en gepubliceerd (<https://www.nro.nl/investeren-leesmotivatie-loont-bevordert-motivatie-en-leesvaardigheid>) en levert de volgende resultaten:

1. Gemiddeld genomen hebben leesmotivatieprogramma's een positief effect op zowel de leesmotivatie als de leesvaardigheid van leerlingen.
2. Het meest effectief voor de leesmotivatie en leesvaardigheid zijn die programma's die een focus op het aanwakkeren van 'redenen om te lezen' combineren met een accent op de bevordering van 'positieve zelfevaluaties'. Meer specifiek vonden we grotere effecten van programma's waarin de interesse van leerlingen voor lezen wordt aangesproken (bijvoorbeeld door in kaart te brengen waar ze belangstelling voor hebben en te zoeken naar matchende boeken), van programma's waarin de autonomie van leerlingen wordt ondersteund (waarbij leerlingen bijvoorbeeld eigen boeken mogen kiezen en invloed kunnen uitoefenen op de inhoud van de leesles) en van programma's waarin sociale motivatie wordt aangewakkerd (waarin leerlingen gesprekjes hebben over boeken of samenwerken rond leestaken). Daarnaast vonden we grotere effecten op leesvaardigheid van programma's die zich richten op beheersingsdoelen (waarin met leerlingen wordt gekeken hoe zij hun individuele ontwikkeling kunnen verbeteren), maar kleinere effecten van programma's die de extrinsieke motivatie van leerlingen aanspreken (waarin bijvoorbeeld wordt gewerkt met beloningen).
3. Verder vonden we dat programma's voor leerlingen in het voortgezet onderwijs op begrijpend lezen grotere effecten laten zien dan programma's voor basisschoolleerlingen. Daarnaast vonden we op leesmotivatie grotere effecten voor studies waarvan de onderzoeksgroep vooral uit zwakke lezers bestond dan voor studies waarin die onderzoeksgroep vooral uit gemiddelde lezers bestond.

Op basis van de uitkomsten van deze meta-analyse gaan we, zowel in Onderzoek 1 als in Onderzoek 2, het effect van een tweetal potentieel versterkende activiteiten uittesten. In beide onderzoeken gaan we op basis van de conclusies ten aanzien van 'interesse' en 'sociale motivatie' na wat de effecten zijn van:

1. Gerichtere ondersteuning bij boekenkeuze, waarbij we bijvoorbeeld leesconsulenten willen inzetten om, op basis van het niveau en de interesse van leerlingen, tot de beste individuele match tussen leerling en boek te komen.
2. Sociale ondersteuning bij het lezen. In het basisonderwijs gaan we stimuleren dat dBos-boeken mee naar huis gaan. In die situaties willen we ouders (sterker) betrekken bij het lezen van hun kind door hen via App-contact aan te moedigen hun kind te stimuleren te lezen. In het vmbo geven we die stimulering direct aan leerlingen.

3.11 a

In hoeverre zijn partners van KvL tevreden over de geboden ondersteuning door KvL (KB en SL)? In 2018 wordt een zelfevaluatie uitgevoerd.

3.11 b

In hoeverre zijn partners van KvL tevreden over de samenwerking met KvL? In 2018 wordt een zelfevaluatie uitgevoerd.

4. ACTIELIJN 4A

Onderstaande indicatoren worden van een korte toelichting voorzien in juli 2017 op basis van het in te vullen format van het Verwey-Jonker Instituut.

4.1 In hoeverre is het experiment conform het ingediende plan uitgevoerd en zijn de doelstellingen van het experiment behaald?

4.2 a Welk type projecten zijn kansrijk of veelbelovend ter bestrijding of voorkomen van laaggeletterdheid?

4.2 b Welk type projecten zijn kansrijk of veelbelovend ter bevordering van lezen?

4.3 Hoeveel laagtaalvaardige gezinnen zijn er via de pilot KvL bereikt?

4.4 Wat is het effect van deze pilot?

4.1 Inleiding

Kunst van Lezen wil, via BoekStart en de Bibliotheek op school, meer laagtaalvaardige ouders bereiken. Stichting Lezen heeft daar, samen met de KB en Stichting Lezen & Schrijven opdracht voor gekregen vanuit Tel mee met Taal actielijn 4A.

Met name vanuit deze lijn werken de organisaties aan de preventie van laaggeletterdheid vanaf de geboorte. Dat gebeurt door op landelijk niveau projecten te ontwikkelen die aansluiten bij de wijd verspreide programma's BoekStart en de Bibliotheek op school. Deze programma's lopen tot 99% van de Bibliotheken in Nederland. Met deze massa is het relatief eenvoudig om projecten te ontwikkelen en te koppelen die gericht zijn op laagtaalvaardige gezinnen. Uitgangspunt daarbij is dat laagtaalvaardige ouders vertrouwd raken met voorlezen aan hun kinderen (preventie) en tegelijkertijd voorgelicht worden over mogelijkheden om hun eigen taalvaardigheid te verbeteren (curatie). Het is namelijk belangrijk dat er bewustwording gecreëerd wordt om laagtaalvaardige ouders te activeren tot lezen en voorlezen binnen gezinsverband, om thuis via ouderprogramma's een positief educatief klimaat voor hun kinderen te creëren en hen uit te dagen zelf een taalcursus te volgen om hun taalvaardigheid te verbeteren.

Actielijn 4a betreft dan ook een aantal projectmatige experimenten, gericht op het beter bereiken van laagtaalvaardige ouders door middel van inzet van BoekStart en de Bibliotheek op school (onderbouw), waar mogelijk gekoppeld aan andere leesbevorderingsprogramma's en ouderprogramma's. Omdat laaggeletterde ouders, wanneer de kinderen jong zijn, ontvankelijk zijn om aan de slag te gaan met taal (bijvoorbeeld omdat ze hun kinderen willen voorlezen), ligt de focus op het bereiken van ouders van jonge kinderen via JGZ, Kraamzorg en Kinderopvang. Voor wat betreft de uitvoering van experimenten bij deze instellingen is de betrokkenheid van de Bibliotheek vanuit de geformuleerde uitgangspunten van Kunst van Lezen gewenst. Toch ligt dit minder voor de hand dan bij Actielijn 3. Een verschil tussen Actielijn 3 en 4a ligt namelijk in het feit dat Bibliotheken bij Actielijn 3 de initiator zijn om de aanpak in te voeren, te bestendigen en te verduurzamen. Omdat de Bibliotheek voor laaggeletterde ouders niet de meest logische plek is om naartoe te gaan wordt naar andere vindplaatsen gezocht in het kader van 4A. Een belangrijke partij daarbij is het consultatiebureau. Wel worden Bibliotheken bij 4A als belangrijke partij gezien die door anderen gevraagd wordt te ondersteunen bij het voorkomen en bestrijden van laaggeletterdheid. Bijvoorbeeld door het inzetten van de BoekStartcoach vanuit de Bibliotheek op het consultatiebureau.

4.2 Organisatie 4A

Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven hebben besloten m.b.t. Actielijn 4A de krachten te bundelen. Aanvankelijk was het zoeken naar de juiste invulling, maar vanaf het najaar van 2016 zijn stappen gemaakt om concreet te gaan samenwerken. Een medewerker van Stichting Lezen & Schrijven is in deeltijd gedetacheerd bij Stichting Lezen om samen met de projectleider BoekStart de aanpak voor experimenten te ontwikkelen en het piloten daarvan te begeleiden.

4.3 Onderzoek als basis voor beleid

Stichting Lezen heeft in opdracht van Kunst van lezen twee rapporten opgesteld over onderwerpen die zowel relevant zijn voor het beleid en de praktijk van de Kunst van Lezen programma's als voor het brede terrein van leesbevordering en taalstimulering. De rapporten zijn gebaseerd op wetenschappelijke bevindingen. Het betreft: Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur en Als lezen niet vanzelf gaat. Beide rapporten verschijnen in definitieve vorm in juli 2017.

Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur

Het rapport Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur geeft zicht op de mogelijkheden van leesbevordering in zogenaamde laagtaalvaardige of laaggeletterde gezinnen. Het rapport is opgebouwd uit vier deelrapportages. Het eerste deel⁴⁰ (Stichting Lezen) geeft een toelichting op het belang van leesstimulering thuis, met name in taalarme gezinnen. Onder meer wordt er cijfermatige informatie gegeven over de (zeer diverse) groep laaggeletterden en worden de consequentie van laaggeletterdheid voor het leesklimaat thuis en het verband tussen opleidingsniveau en woordenschatontwikkeling (de basis voor tekstbegrip) van kinderen belicht. Het tweede deel⁴¹, van de hand van Natascha Notten van de Radboud Universiteit, beschrijft een exploratief onderzoek naar de relatie tussen opleidingsniveau, thuistaal, leesopvoeding en schoolprestaties. In deel drie⁴² worden de mogelijke succesfactoren van binnen- en buitenlandse interventies ter verhoging van Family literacy beschreven door Suzanne Wevers en Roel van Steensel van de Vrije Universiteit in Amsterdam. In deel vier⁴³ (door projectbureau Sardes) volgt een inventarisatie van het programma-aanbod in Nederland gericht op leesbevordering voor laagopgeleide/laaggeletterde ouders. Informatie uit alle deelrapportages wordt gebruikt voor het doen van aanbevelingen betrekking tot (potentieel) effectieve thuis-interventies op het gebied van lezen en Family literacy.

Als lezen niet vanzelf gaat

In het rapport *Als lezen niet vanzelf gaat*⁴⁴ beschrijft Femke Scheltinga (ITTA) een scala aan leesproblemen bij kinderen in het regulier en speciaal (basis-) onderwijs en de implicaties daarvan voor de inrichting van het onderwijs. Het gaat hierbij om leerlingen die te kampen hebben met leesproblemen die (deels) zijn aangeboren (zoals dyslexie) of die voortkomen uit een aangeboren stoornis, zoals een taalontwikkelingsstoornis, ADHD of autisme. In het rapport komen onder meer de wenselijke begeleiding en de effectieve interventies ten behoeve van deze leerlingen aan bod. De vraag hoe binnen het regulier basisonderwijs rekening kan worden gehouden met diverse leesproblemen zodat kinderen gemotiveerd blijven om te lezen, staat daarbij centraal.

40 - Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur, over het hoe en waarom van het betrekken van laagopgeleide en laaggeletterde ouders bij de leesopvoeding thuis. Stichting Lezen, bijlage 19

41 - Een beeld van de laaggeletterde ouder, een onderzoek naar achtergrondkenmerken, leesopvoeding en taalprestaties in laaggeletterde gezinnen. Natascha Notten en Frouke de Wijs, Radboud Universiteit, Nijmegen, bijlage 20

42 - beleidsnotitie Family literacy programma's, Suzanne Wevers en Roel van Steensel, Vrije Universiteit, bijlage 21

43 - Programma-aanbod ondersteuning laaggeletterde en/of laagtaalvaardige ouders bij leesbevordering kinderen (0 – 12 jaar), Sardes, bijlage 22

44 - Als lezen niet vanzelf gaat, ITTA (Femke Scheltinga), bijlage 23 (verschijnt in juli 2017)

Naast deze rapporten heeft Kunst van Lezen de Erasmus Universiteit opdracht gegeven wetenschappelijk onderzoek te doen naar Effecten van de VoorleesExpress⁴⁵. Tenslotte wijst Kunst van Lezen nog op het rapport *De eerste 30 miljoen woordjes, taalstimulering in Leiden voor kinderen van 0 tot 2 jaar*⁴⁶. Dit onderzoek is niet uitgevoerd in het kader van Kunst van Lezen. Toch geeft het een goed beeld van taalinput van (laagtaalvaardige) ouders naar baby's, reden om deze notitie als achtergrondinformatie op te nemen.

4.4 Werkwijze nader toegelicht

Bij programma's die Kunst van Lezen sinds 2008 heeft opgezet wordt altijd een zelfde lijn gevolgd die de volgende stadia kent:

1. inventarisatie van het programma-aanbod⁴⁷
2. analyseren hoe de aanpak moet worden ingericht
3. de aanpak ontwikkelen en vaststellen
4. de ontwikkelde aanpak op kleine schaal piloten
5. na bijstelling op grotere schaal piloten via stimuleringsubsidie
6. de aanpak monitoren, (wetenschappelijk) onderzoek entameren naar effecten
7. de aanpak uitrollen bij zoveel mogelijk bibliotheken op zoveel mogelijk locaties, stimulering van goed voorbeelden in nieuwe gemeenten wordt voortgezet

Bij 4A wordt deze lijn ook gevolgd, met dien verstande dat het om experimenten gaat die zoveel mogelijk ingepast worden in de bestaande infrastructuur van BoekStart en de Bibliotheek op school (via Bibliotheken) en aansluiten bij curatieve activiteiten die ontplooid worden in het kader van een taalhuis (bij voorkeur geschraagd door een taalakkoord).

4.5 Concrete projecten 2016/2017

In 2017 worden in 2016 voorbereide aanpakken om laaggeletterde gezinnen beter te bereiken met de educatieve programma's ontwikkeld en gepilot. Onder andere de BoekStartcoach op consultatiebureaus en Scoor een Boek! worden landelijk overdraagbaar gemaakt. Binnen het reguliere onderzoek en monitoring wordt, waar mogelijk, nader ingezoomd op de specifieke doelgroep van taalarme gezinnen. Professionals worden getraind. Aan collecties voor de doelgroep wordt aandacht besteed. Er wordt nagegaan of het BoekStartkoffertje aan deze doelgroep via een andere weg moet worden aangeboden en of de inhoud aansluit bij de wensen van de doelgroep (zie Onderzoek BoekStartkoffertje, bijlage 6). Bij deze doelgroep wordt ook teruggerepen op materialen BoekenPret (als onderdeel van BoekStart) die speciaal voor de doelgroep zijn ontwikkeld. Vanaf begin 2017 is een aantal concrete experimentele projecten (grotendeels in nauwe samenwerking met de bibliotheeksector) van start gegaan en gepilot zullen gaan worden binnen de JGZ, Kraamzorg, kinderopvang en onderwijs.

45 - Verslag Stand van zaken onderzoek VoorleesExpress (zie ook noot 50), bijlage 24

46 - Eindverslag experiment met Lena-kastje Leiden, bijlage 25

47 - in dit geval door Sardes gedaan in het kader van ondersteuning laagtaalvaardige ouders bij leesbevordering kinderen (0 – 12 jaar), zie bijlage 22

Voorlezen aan jonge kinderen: hoe doe je dat?⁴⁸

Je kunt niet vroeg genoeg beginnen met voorlezen. Ook baby's en dreumesen kunnen enorm genieten van een momentje samen met een boek. Maar in de praktijk is het vaak niet zo gemakkelijk als het lijkt. Waarom zou je een boek voorlezen aan je zoontje van drie maanden als hij verhalen nog helemaal niet snapt? Hoe hou je de aandacht van je dreumes erbij als hij steeds wegkruipt of wegloopt? En hoe zorg je ervoor dat je baby ook mee kan doen als je je oudere kind voorleest? In enkele filmfragmenten zie je ouders voorlezen aan hun jonge kinderen: niet zoals het eigenlijk zou moeten, maar gewoon zoals het vaak gaat. De kijkvragen erbij laten je goed letten op wat er gebeurt tijdens de filmpjes en laten je nadenken over voorlezen aan jonge kinderen, zodat je meer inspiratie opdoet voor nog meer fijne voorleesmomenten. Mensen vanuit de Bibliotheek kunnen de filmpjes laten zien tijdens ouderavonden of bijvoorbeeld in het kader van de training interactief voorlezen aan Voorleescoördinatoren (pedagogisch medewerkers). Daarbij kan ingezoomd worden op voorlezen door laagtaalvaardige ouders.

Projecten direct met Bibliotheken

- **BoekStart-BoekenPret.** Het programma BoekenPret is ondergebracht bij BoekStart. Met BoekenPret heeft BoekStart een intensieve aanpak in huis om de doelgroep laagtaalvaardige ouders te ondersteunen en begeleiden in het opbouwen van voorleesroutines. Hier is mede door Tel mee met Taal meer vraag naar van Bibliotheken. BoekStart/BoekenPret is recent door de Erkenningscommissie Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) beoordeeld als goed onderbouwd⁴⁹.

>> Voortgang juni 2017: Er wordt een stappenplan gemaakt voor bibliotheken die BoekStart willen aanvullen met BoekenPret. Hiervoor wordt het materialenpakket (Speelontdekboeken) en de handleiding van BoekenPret geactualiseerd en wordt er een plan gemaakt om BoekenPret weer breed onder de aandacht te brengen.
- **De BoekStartcoach** (Bibliotheek Rivierenland) landelijk overdraagbaar maken. De BoekStartcoach is een opgeleide (voor)leesconsulent van de Bibliotheek die met name tijd uittrekt om laaggeletterde ouders op het consultatiebureau te informeren over het belang van (voor) lezen en het bezoeken van de Bibliotheek stimuleren. De jeugdarts en jeugdverpleegkundige heeft niet altijd de tijd om tijdens het contactmoment met de ouder uitgebreid te praten over voorlezen. Zij kunnen dan naar de BoekStartcoach in de wachtruimte verwijzen. De BoekStartcoach ondersteunt de jeugdarts en jeugdverpleegkundige door met ouders uitgebreid in gesprek te gaan, een luisterend oor te bieden en gerichte voorleesondersteuning te bieden. Met de BoekStartcoach willen we het BoekStartbereik onder laagtaalvaardige ouders verhogen.

>> Voortgang juni 2017: In mei 2017 is de handleiding⁵⁰ verschenen. In 2017 starten 10 bibliotheken i.s.m. de jeugdgezondheidszorgorganisatie met het inzetten van een BoekStartcoach. Op 16 mei is een informatiebijeenkomst voor de 10 Bibliotheken gehouden. Begin september volgt een workshop voor toekomstige BoekStartcoaches waarin dieper wordt ingegaan op de rol van de BoekStartcoach. Aan de hand van rollenspellen worden situaties nagespeeld en gespreksvaardigheden geoefend.

48 - Handleiding Voorlezen aan jonge kinderen: hoe doe je dat? Stichting Taalvorming, bijlage 26

49 - <http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/BoekStartBoekenPret>

50 - Handleiding Boekstartcoach, bijlage 27

- **Het project Scoor een Boek! landelijk overdraagbaar maken.**

Om ouders ook op andere manieren bij lezen te betrekken door lezen via de lokale sportnetwerken onder de aandacht te brengen, is gekozen om het project Scoor een Boek! landelijk overdraagbaar te maken. Dit in Groningen succesvol draaiende project om kinderen uit groep 5 en 6 van de basisschool uit te dagen te lezen en te sporten is een goed voorbeeld dat in de fangebieden van de 18 eredivisieclubs uitgerold kan worden via basisbibliotheken. In 2017 (februari-april) hebben tevens Go Ahead en Bibliotheek Deventer samengewerkt om Scoor een Boek in een achterstandswijk in Deventer te implementeren via het onderwijs. Sinds vorig najaar is Eredivisie CV ikv Maatschappelijk Ondernemen betrokken bij Scoor een Boek. Het project is onderdeel van de ondertekende Pledge in het kader van het programma Alles is gezondheid van VWS.

Resultaten begin februari - begin april 2017

Dit jaar werd voor het eerst in Groningen en Deventer de Scoor een Boek Experience georganiseerd in de Bibliotheek tijdens de vakantieweek.

Scoor een Boek! bestaat uit een klasgerichte en een gezinsgerichte aanpak, en centrumgerichte activiteiten. De activiteiten vinden in de klas, thuis, in de bibliotheek en op het sportveld plaats. Het programma richt zich primair op alle scholen, niet specifiek op scholen met taalzwakke leerlingen en/of laagtaalvaardige ouders, hoewel daar wel voor gekozen kan worden door in bepaalde delen van de stad de aanpak te concentreren. Met de thuiseditie binnen de gezinsgerichte aanpak, wordt wel de focus gelegd op lezen in laagtaalvaardige gezinnen. Kinderen tellen ook wat er thuis wordt 'gescoord'; zowel wat zij thuis zelf lezen als wat hun ouders en andere gezinsleden lezen telt mee. Daarnaast stimuleert de thuiseditie kinderen en hun ouders om de bibliotheek te bezoeken.

De PO's Biblionet Groningen en Rijnbrink zullen een landelijk te gebruiken model voor het onderwijs ontwikkelen in opdracht en samenwerking met Kunst van Lezen. De in het kader genoemde thuiseditie, gericht op laagtaalvaardige gezinnen, zal onderdeel worden van dit landelijk overdraagbare model.

>> Voortgang juni 2017: Projectplan⁵¹ is in conceptvorm opgeleverd door Biblionet Groningen en Rijnbrink. Vanaf juli/augustus 2017 wordt met de ontwikkeling gestart. In het najaar zal besloten worden waar gepilot gaat worden. Kunst van Lezen zal deze pilots in 2018 ondersteunen, met name waar het de uitrol van de thuiseditie betreft.

- **Overdrachtsmodel inpassen VoorleesExpress binnen de regionale en lokale bibliotheekinfrastructuur BoekStart en de Bibliotheek op school.** Het streven is dat de VoorleesExpress onderdeel uitmaakt van het dienstenaanbod van de Bibliotheken. Om dit te bewerkstelligen is in opdracht van Kunst van Lezen een landelijk overdrachtsmodel door Rijnbrink opgeleverd. Rijnbrink heeft VoorleesExpress in Overijssel en Gelderland succesvol via vrijwel alle basisbibliotheken geïmplementeerd. Het model bevat een uitgebreid rekenmodel (ontwikkeld met geld van Kunst van Lezen) waarmee de exploitatie inzichtelijk gemaakt wordt.

>> Voortgang juni 2017: Rijnbrink heeft een train-de-trainer gegeven aan de POI's. Het doel van de train-de-trainer is om de POI toe te rusten de eigen projectleiders VoorleesExpress te scholen en te ondersteunen. Dat betekent dat (veelal) de medewerker educatie bij de lokale Bibliotheek de projectleiding op zich neemt. De POI's werven Bibliotheken om vanaf schooljaar 2017-2018 te starten met deze versie van de VoorleesExpress. Het rekenmodel wordt in juli 2017 opgeleverd. De POI's worden geraadpleegd over wat zij aan andere ondersteuning nodig hebben om de VoorleesExpress verder in te bedden. Tegelijkertijd hebben Stichting Lezen & Schrijven en de VoorleesExpress op drie plekken proeven gedaan waarbij vrijwilligers ouders toeleiden naar een taaltraining. De uitkomsten zijn besproken met o.a. Stichting Lezen en het ministerie van OCW. Op basis van de uitkomsten en in het verlengde van de nauwere samenwerking met Stichting Lezen en Bibliotheken wordt in het najaar van 2017 uitgewerkt hoe preventie en curatie binnen de VoorleesExpress beter verbonden kunnen worden.

Projecten zonder of indirect met Bibliotheken

- **E-learning voor JGZ personeel landelijk breed uitrollen.** Op 1 juni 2017 wordt de e-learningmodule Taalstimulering door voorlezen⁵² gepresenteerd waarbij op een laagdrempelige manier kennis over leesbevordering en voorlezen overgedragen wordt op jeugdartsen en verpleegkundigen die op consultatiebureaus werken. Tijdens de training worden fragmenten van de BoekStart-filmpjes (gemaakt in het kader van Voorlezen aan jonge kinderen; hoe doe je dat?) ingezet met voorbeelden van voorlezen door ouders. Er komt specifieke aandacht voor het belang van (voor)lezen binnen laaggeletterde gezinnen.

>> Voortgang juni 2017: De e-learning module wordt geaccrediteerd voor jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen en is i.s.m. het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid tot stand gekomen. Het streven is dat 50 professionals in 2017 de e-learning module afronden.

- **BoekStart in de verloskundigenpraktijk landelijk overdraagbaar maken** Probiblio en Bibliotheek Leiden hebben in samenwerking met verloskundighedenpraktijken een workshop ontwikkeld voor zwangere vrouwen en hun partners over het belang van voorlezen en liedjes zingen voor hun kind in de prenatale fase en daarna. Een specifieke focus ging uit naar het bereiken van migrantenouders. Van de materialen en het verslag wordt door Kunst van Lezen een handleiding gemaakt.

>> Voortgang juni 2017: Overdrachtsdocument⁵³ wordt in september opgeleverd en ter beschikking gesteld aan andere Bibliotheken.

- **BoekStart in de Kraamzorg.** Kraamzorgorganisatie De Kraamvogel en de Bibliotheek Kennemerwaard werken een projectvoorstel rond BoekStart in de Kraamzorg uit. Doelstelling is meer baby's uit laagtaalvaardige gezinnen te bereiken met BoekStart door de kraamzorg als intermediair in te zetten. Belangrijke ingrediënten zijn: het scholen van kraamverzorgenden, het aanwijzen van vaste momenten waarop (toekomstige) ouders worden geïnformeerd over BoekStart (voor en na de bevalling) en het onderzoeken of het nut heeft om een stoffen boekje in laaggeletterde gezinnen door de kraamverzorgende uit te reiken.

>> Voortgang juni 2017: Vanaf september worden 38 kraamverzorgenden getraind en ingezet in de wijken Overdie en Oudorp (gemeente Alkmaar). Hier wonen relatief veel laagtaalvaardige gezinnen. Voor de training krijgen de kraamverzorgenden nog ter opfrissing de e-learning laaggeletterdheid opnieuw aangeboden. Training wordt i.s.m. de GGD gegeven. De pilot loopt van september 2017 tot januari 2018.

- **Boekstart in de opvoedcursus Peuter in Zicht.** Een effectief opvoedprogramma gericht op laaggeschoolde ouders en migrantenouders is de cursus Peuter in Zicht. Met Stichting Preventief op Maat, die de cursus gaat doorontwikkelen, is afgesproken dat een belangrijk nieuw onderdeel van de cursus over taal, voorlezen en BoekStart gaat. Dit wordt voor de zomer 2017 gerealiseerd. In het najaar van 2017 volgen pilottrainingen.

>> Voortgang juni 2017: de aanpassingen worden volgens planning uitgevoerd. Er heeft een tussentijds gesprek plaatsgevonden en de planning is nog steeds dat de training voor het nieuwe schooljaar gereed is.

- **Module Taal voor Thuis (TvT)** voor BoekStartkinderen 0-2 jaar en aansluiting van TvT bij BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek op school

1. BoekStart

Voor ouders met kinderen van 2-12 is er al aanbod om te werken aan de eigen basisvaardigheden en de taalstimulering van de kinderen thuis; zij kunnen bijvoorbeeld met Taal voor Thuis (TvT) van Stichting Lezen & Schrijven aan de slag. Voor laagtaalvaardige ouders van baby's is er minder, terwijl zij juist het BoekStartkoffertje kunnen halen in de bibliotheek.

Voorstel samenwerking:

- Stichting Lezen experimenteert vanaf het najaar met de BoekStartcoach. Een coach die namens de bibliotheek op consultatiebureaus ouders aanspreekt over voorlezen en taalontwikkeling en die ouders stimuleert om naar de bibliotheek te gaan. De bibliotheekvestiging in de buurt van het consultatiebureau zou voor laagtaalvaardige ouders met baby's een laagdrempelig en beperkt aanbod kunnen creëren, waardoor ze naast het ophalen van het koffertje ook voorgelicht worden over voorlezen en taalstimulering bij hun baby en de ontwikkeling van hun eigen taalvaardigheden. Dit kan in de vorm van een bijeenkomst, eventueel aangevuld met materialen of een app die ouders thuis kunnen gebruiken. De BoekStartcoach verwijst de ouders door naar deze bijeenkomst. Het doel is om ouders al vroeg te attenderen op wat ze kunnen doen om thuis een talige omgeving te creëren. En om ze te wijzen op mogelijkheden om hun eigen taalvaardigheden te verbeteren.

Stichting Lezen zorgt voor instructie van de BoekStartcoach, draagt inhoud aan over voorlezen aan baby's en geeft samen Stichting Lezen & Schrijven de bijeenkomst vorm. Stichting Lezen & Schrijven zorgt voor de input over Taalhuizen in Nederland en zorgt voor inhoud op het gebied van vaardigheden voor de ouders.

- TvT biedt materiaal voor ouders van kinderen van 2-12 jaar. Om aan te sluiten bij de doelgroep van BoekStart, gaan Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven gezamenlijk een TvT-katern ontwikkelen voor ouders met kinderen van 0-2 jaar. Dit katern kan worden ingezet tijdens bijeenkomsten in de bibliotheek zoals hierboven is voorgesteld, of tijdens de oudercursus TvT op scholen en peuterspeelzalen, als er ouders bij zijn van kinderen in die leeftijd. In dit katern komt een duidelijke verbinding met BoekStart.

2. de Bibliotheek op school primair onderwijs

Voor laagtaalvaardige ouders op scholen die mee doen aan de aanpak de Bibliotheek op school is het niet vanzelfsprekend dat ze thuis kunnen doorgaan op wat de kinderen op school hebben geleerd en gedaan met boeken. Terwijl een talige thuisomgeving het effect van de activiteiten op school kan verhogen en belangrijk is voor de (taal)ontwikkeling van het kind. Het is kansrijk om te onderzoeken of we laagtaalvaardige ouders op scholen met de Bibliotheek op school activiteiten of instrumenten kunnen bieden waardoor ze meer betrokken raken bij de lees- en taalactiviteiten van hun kind. En waardoor ze zich ook bewust worden van hun eigen basisvaardigheden en de mogelijkheden voor verdere ontwikkeling ervan.

Voorstel samenwerking:

Het programma TvT biedt ouders de mogelijkheid om te leren over taalstimulering en de schoolactiviteiten van hun kind en tegelijkertijd te werken aan hun eigen basisvaardigheden. We kunnen op een aantal scholen met de Bibliotheek op school (tussen de 3 tot 7 scholen) bij wijze van pilot de oudercursus TvT starten met speciale aandacht voor de bouwstenen van de Bibliotheek op school. Deze scholen hebben al een leescoördinator en er is een leesconsulent vanuit de bibliotheek aanwezig voor enkele uren per week. Voor TvT is het een voorwaarde dat er op school iemand is die als contactpersoon voor ouders en vrijwilligers fungeert. Dit zou de leescoördinator (ondersteund door de leesconsulent) kunnen zijn. Op deze pilotscholen wordt er gezorgd dat er een koppeling is met de aanpak van de Bibliotheek op school tijdens de TvT-cursus.

De Bibliotheek op school aanpak komt als onderdeel beschikbaar in de vrijwilligerstraining en er worden aanvullende opdrachten op het bestaande TvT-materiaal ontwikkeld. De vrijwilliger kan deze informatie gebruiken om de ouders kennis te laten maken met de schoolbibliotheek en de lokale bibliotheek. Zo is een bezoek aan de bibliotheek met ouders onderdeel van de cursus op deze scholen. De leesconsulent speelt een belangrijke rol; die kan de ouders zowel op school als bij een bibliotheekbezoek ontvangen en rondleiden. Zo weten de ouders wat hun kind op school doet aan leesstimulerende activiteiten en kunnen ze daar thuis op doorgaan. Daarnaast raken ouders zelf meer vertrouwd met de Bibliotheek en de leesconsulent.

Stichting Lezen kan aangeven welke scholen laagtaalvaardige ouders bereiken en aan de slag zouden willen met TvT. Zo selecteren we maximaal 7 scholen. Stichting Lezen & Schrijven zorgt, in afstemming met Stichting Lezen voor de nodige aanvullende materialen voor de TvT-vrijwilligers en -ouders.

3. de Bibliotheek op school vmbo

Stichting lezen & Schrijven heeft een literatuurverkenning uitgezet over onderzoeken naar ouderbetrokkenheid van laaggeletterde ouders op het vmbo. Deze literatuurverkenning is niet bedoeld voor publicatie, maar om inzicht te geven in de feiten rondom dit thema en in ideeën voor nieuwe onderzoeken binnen het thema. Stichting Lezen heeft de aanpak de Bibliotheek op school vmbo ontwikkeld en gestimuleerd. Eind 2017 jaar doen rond de 80 vmbo-scholen mee met de aanpak. Deze zomer start een eerste onderzoek naar de effecten van de Bibliotheek op school vmbo op leesmotivatie en leesvaardigheid van leerlingen. Als het verslag over de literatuurverkenning binnen is organiseren Stichting Lezen & Schrijven en Stichting lezen een bijeenkomst met een klein aantal experts om mogelijkheden voor nieuwe samenwerkingen te onderzoeken m.b.t. de gezinsaanpak voor vmbo.

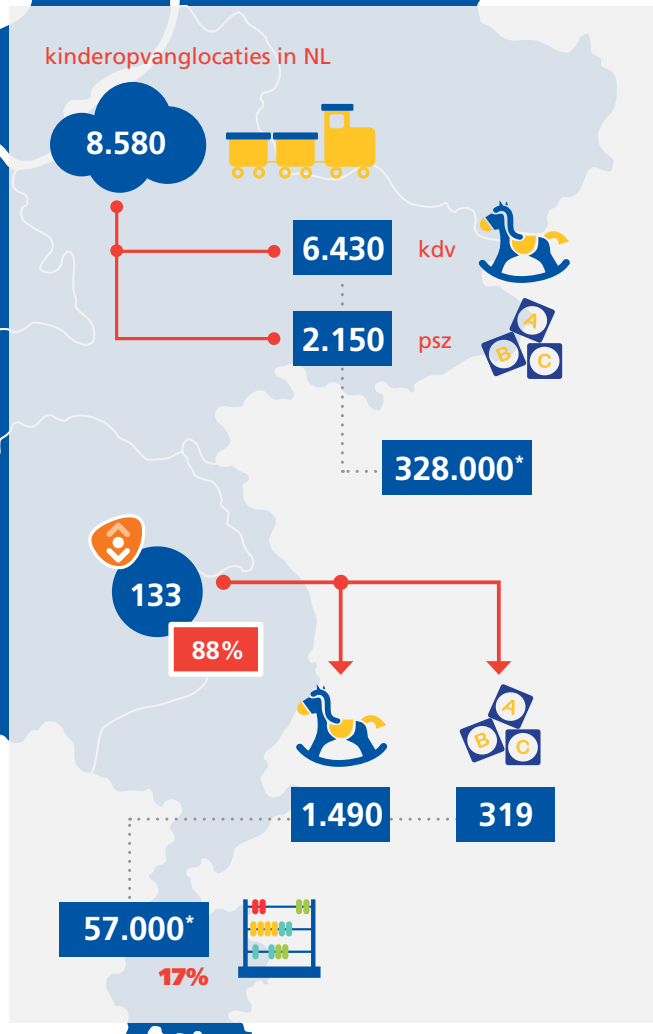
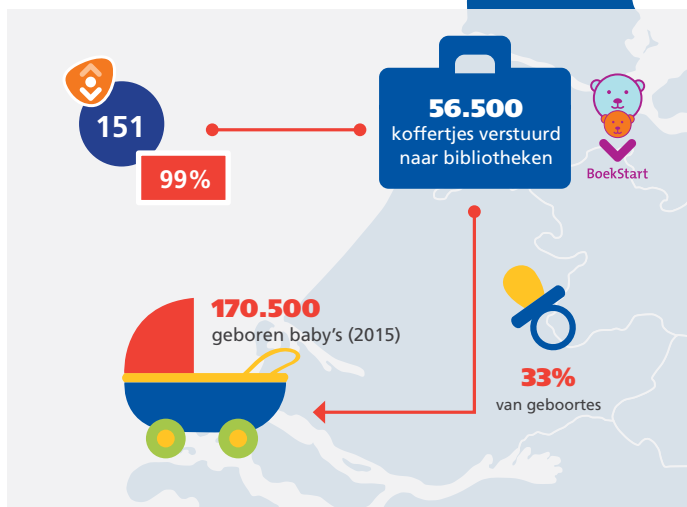
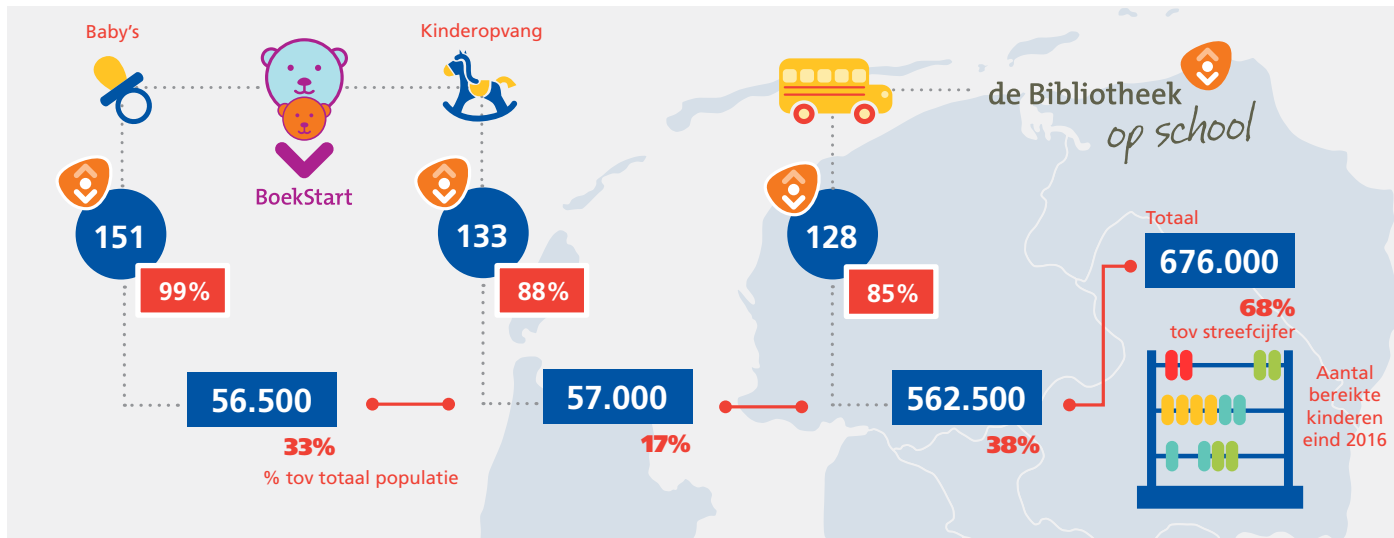
>> Voortgang juni 2017: Medewerkers van Stichting Lezen & Schrijven zijn nauwer dan voorheen verbonden aan medewerkers van Stichting Lezen die de projectleiding hebben over BoekStart en de Bibliotheek op school. Focus ligt enerzijds op verbinden preventie-curatie waarbij de BoekStartcoach een belangrijke rol speelt en anderzijds op ouderbetrokkenheid laagtaalvaardige ouders via met name de VoorleesExpress en Taal voor Thuis. Vanaf het najaar van 2017 wordt de samenwerking concreter zichtbaar.

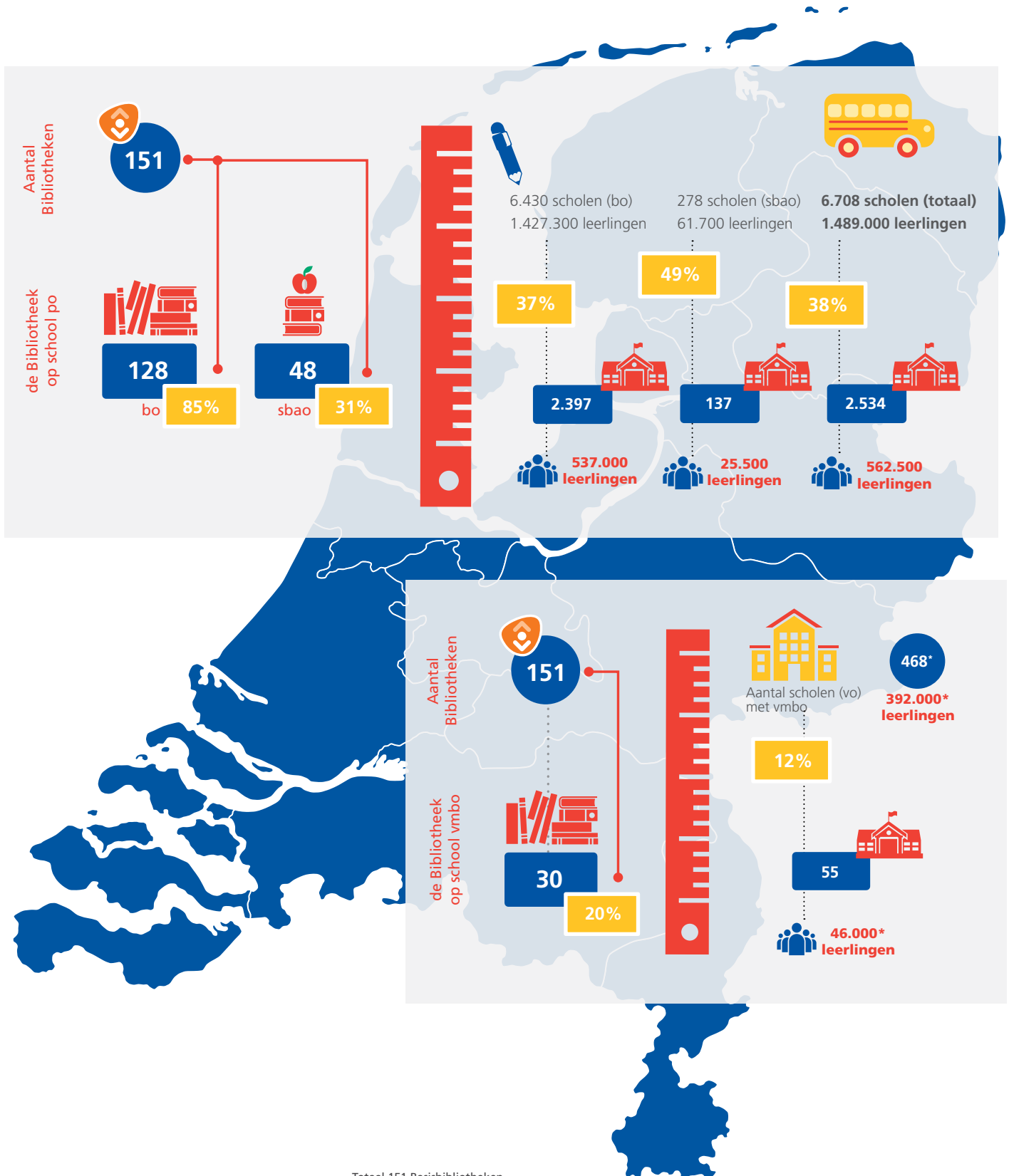
KUNST VAN LEZEN BEREIKCIJFERS 2016

Tel mee met Taal eind 2018

1.000.000 kinderen tussen 0 en 12 jaar worden bereikt met leesbevorderingsactiviteiten.

Totaal 151 Basisbibliotheeken
Bronnen cijfers: Buitenhok, Brancheorganisatie KOV, DUO/SZW, Stamos en onderwijsincijfers.nl * eigen berekening op basis van genoemde bronnen, afgestemd met Tel mee met Taal werkgroep

